

*Araştırma Makalesi***Uzun Dönem İkamet İzni Sahibinin Çalışma Hakkı:
Süresiz Çalışma İzni Şartının Hukuken Gerekliliği Üzerine Bir Değerlendirme¹****Alper SOYLU²****Öz**

2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifiyle benzer şekilde 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile uzun dönem ikamet izni sahiplerine çalışma hakkı tanınırken, sonradan yürürlüğe giren 2016 tarihli Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK) ile bu hak, süresiz çalışma izni almaya bağlanmıştır. Bu durum iki mevzuat arasında uyumsuzluk oluşturmakta; Türk göç hukukunda eşit muamele görme hakkını, yabancıların hukuki güvenliğini ve bütüncül göç yönetimi yaklaşımını olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple makale, uzun dönem ikamet izni sahibinin YUKK'ta düzenlenen istisnalar dışında Türk vatandaşlarıyla eşit muamele görme hakkına sahip olduğunu, özellikle çalışabilmek için ayrıca bir çalışma izni almasının hukuken gerekmediğini iddia etmektedir. Yöntem olarak mevzuat temelli karşılaştırmalı analiz yapılmış; ulusal ve uluslararası ilgili kanun, yönetmelik, direktif ve sözleşmelerden faydalanılmıştır. Düzenleyici idari işlemlere ve detaylı istatistiki verilere erişimin sınırlı olması çalışmanın kısıtlarını oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: İkamet izni, çalışma izni, uzun dönem ikamet, eşit muamele, yabancı.

Jel Kodları: F22, J61, J71, K31, K37.

1 Makale Geliş Tarihi:14.04.2025, Makale Kabul Tarihi:28.11.2025

2 Göç Uzmanı, Göç İdaresi Başkanlığı Yabancılar Genel Müdürlüğü, e-posta: alper.soylu66@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-2311-5252

Research Article

The Right to Work of Long-Term Residence Permit Holders: A Legal Evaluation of the Necessity of the Permanent Work Permit Requirement

Abstract

Under the Law on Foreigners and International Protection (LFIP) enacted in 2013, holders of a long-term residence permit were granted the right to work, similarly to the regime established by Council Directive 2003/109/EC concerning the status of long-term residents. However, the subsequent enactment of the International Labour Force Law (ILFL) in 2016 made the exercise of this right conditional upon obtaining a permanent work permit. This situation creates an inconsistency between the two legal instruments, adversely affecting the right to equal treatment, the legal certainty of foreigners, and the holistic approach to migration management. For this reason, the article argues that, except for the exemptions regulated under the LFIP, long-term residence permit holders have the right to equal treatment with Turkish citizens, and that obtaining an additional work permit to be able to work is not legally required. The study employs a legislation-based comparative analysis, making use of relevant national and international laws, regulations, directives, and conventions. The limited access to regulatory administrative acts and detailed statistics constitute the limitations of the study.

Keywords: Residence permit, work permit, long-term resident, equal treatment, foreigner.

JEL Codes: F22, J61, J71, K31, K37.

Giriş

Türk göç hukukunda vatandaşa en yakın haklara sahip yabancı gruplarından birisi uzun dönem ikamet izni sahibi olanlardır. Uzun dönem ikamet izni, başvuru şartları en zor ikamet izni olup ülkede kesintisiz sekiz yıl kalan veya İçişleri Bakanlığının belirlediği şartları sağlayan yabancılara süresiz olarak düzenlenmektedir. Tüm şartların sağlanması dahi uzun dönem ikamet izni alabilmek için mutlak bir hak sağlamamaktadır.

Uzun dönem ikamet iznine sahip olabilen yabancı grubunun vatandaşa tanınan dört hak dışındaki çalışma hakkı dâhil tüm haklara sahip olduğu da göç hukukunun genel kanunu 04 Nisan 2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile düzenlenmiştir. Ancak sonraki tarihli bir kanun olan 28 Temmuz 2016 tarihli ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK), uzun dönem ikamet izni sahibine YUKK ile tanınmış çalışma hakkını, süresiz çalışma izni almaya bağlamıştır. Ayrıca UİK ile sonradan mevzuata giren süresiz çalışma izninin hakları ve şartları için uzun dönem ikamet iznine referans verilmiştir. Bu durum iki mevzuat arasında uyumsuzluk oluşturmakta; Türk göç hukukunda eşit muamele görme hakkını, yabancıların hukuki güvenliğini ve bütüncül göç yönetimi yaklaşımını olumsuz etkilemektedir.

Bu sebeple makale ile uzun dönem ikamet izni sahibinin YUKK'ta sayılan dört istisna dışında tüm haklar bakımından vatandaş ile eşit muamele görebilmesi ve çalışma hakkı açıkça kısıtlanmadığı için ayrıca çalışma iznine veya belgesine ihtiyaç duymaması, yabancılar hukuku mevzuatı bağlamında hukuki yorum ilkelerine de başvurularak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma için ilgili ulusal ve uluslararası mevzuat, literatür, bilgilendirici kurumsal web siteleri, istatistikler ve ilgili uygulamaların incelenmesi gibi masabaşı araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Uzun dönem ikamet izinlerine ilişkin düzenleyici idari işlemlere ve detaylı istatistiklere erişilememesi araştırmanın kısıtlarını oluşturmuştur. Amaç, yöntem ve kısıtların belirlenmesiyle beraber çalışma üç ana kısım altında ele alınmış olup sırasıyla ikamet ve çalışma izninin kavramsal çerçevesi ortaya konulmuş, YUKK kapsamında uzun dönem ikamet izni ele alınmış ve son olarak çalışma hakkı kapsamında uzun dönem ikamet izninin durumu ulusal ve uluslararası mevzuat bağlamında, hukuki yorum ilkeleri çerçevesinde ikamet izinleri sistematigi içerisinde irdelenmiştir.

Sonuç olarak; Avrupa Birliği (AB) Tek İzin Direktifine (2024/1233) uygun olarak çalışma izninin ikamet izni içinde düzenlenerek tek izne ulaşılması gerektiği önerisi ile beraber, uzun dönem ikamet izni sahibinin çalışma hakkının YUKK'ta sayılan diğer haklar gibi açıkça sayılarak kısıtlanması gerektiği, ikincil koruma statüsüne sağlanan çalışma hakkının uzun dönem ikamet izni sahibine evleviyetle tanınması gerektiği, YUKK ve UİK arasında görece kısa bir zaman geçtiği için *lex posterior* ilkesinin uygulama alanı bulamayacağı, Uzun Dönem İkamet Direktifine (2003/109/EC) benzer olarak YUKK'a göre de uzun dönem ikamet izni sahibinin çalışma hakkını kullanmak bakımından vatandaş ile eşit muamele görmesi gerektiği değerlendirilmelerine ulaşılmıştır.

1. İkamet ve Çalışma İznine Genel Giriş: Başvuru Süreçleri, Kavramlar ve Belgeler

1.1. İkamet İzni

YUKK'a göre göç, yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade etmektedir (YUKK, 2013, md. 3). Bu tanımdan hareketle göçten bahsedebilmek için bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçmesi (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 35) de gerekmektedir. Devletler arasındaki sınırların geçildiği durumda gerçekleşen göçü uluslararası göç (Castles vd., 2022, s. 442) olarak ifade eden tanımlar da bulunmaktadır. Düzenli göç ise, menşe ülkeden çıkışı, ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi, girişi ve kalışı düzenleyen mevzuata uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmelerini; izin verilen kanallar kullanılarak gerçekleşen göçü ifade etmektedir. Diğer bir deyişle kanun koyucunun düzenleyici işlemlerine uygun olarak gerçekleşen veya düzenli olarak nitelediği insan hareketi olarak ifade edilebilmektedir (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 26).

İkamet izinleri de yabancının Türkiye'de yasal kalışı ile ilgili olduğundan düzenli göç içinde önemli bir araç olarak yer almaktadır. İkamet izinleri sadece yabancılar için düzenlenebilmektedir. Yabancı da *"Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi"* (YUKK, 2013, md. 3/1) olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimsedir (Çelikel & Öztekin Gelgel, 2022, s. 16). Bir devletin vatandaşı olan kişi, o devletin topraklarından çıkıp başka bir devletin yargı yetkisine girmek ile ülkesine girdiği devlet nazarında yabancı; vatandaşlık bağı bulunan devlet nazarında ise ülke dışındaki vatandaş statüsüne girmektedir (Çelikel & Öztekin Gelgel, 2022, ss. 16-17). Görüleceği üzere yabancı kavramı genellikle vatandaşlık kavramı üzerinden tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle vatansızlar, uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri, göçmenler, mavi kartlılar (Öztürk, 2021, s. 976), turkuaz kartlılar, diplomatik misyonlarda görevli olanlar veya uluslararası kuruluşların ülkemizdeki temsilcileri de vatandaş olmadıklarından bahisle yabancı olarak tanımlanmaktadır.

İkamet izni, YUKK'ta "ikamet" başlıklı ikinci bölümde 19 ila 49'uncu maddeler arasında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. YUKK'ta ikamet izni, *"Türkiye'de kalmak üzere verilen izin belgesi"* (md. 3/1-j) şeklinde tanımlanmaktaysa da YUKKUY'da daha isabetli bir yaklaşımla *"yabancılar Türkiye'de kalma hakkı veren izni"* (md. 3/1-k) şeklinde tanımlanmıştır. İkamet izni, ikamet izninden muaf olanlar dışında, Türkiye'de vizenin veya vize muafiyetinin kendisine sağladığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancılar Türkiye'de ikamet edebilmeleri için idari makamlarca verilen ikamet etme hakkını içkin bir izin (YUKK, 2013, md.19) iken; ikamet izni belgesi bu hakkın bulunduğunu, iznin türünü ve süresini gösterir (YUKKUY, 2016, md. 23) değerli bir kağıttır (Değerli Kağıtlar Kanunu, 1963, md. 1) ve hakkın bulunduğu karene teşkil etmektedir. Diğer bir deyişle yabancının geçerli bir ikamet izni belgesine sahip olması, onun Türkiye'de devam eden bir ikamet izni olduğuna

karinedir. İkamet etme hakkı ise, doğrudan ikamet izni belgesinin üretilmesine veya varlığına bağlı değildir; hak idari makamlarca (valilik) yabancıya tanındığı anda geçerlilik kazanır ve kullanılabilir. Örneğin, ikamet izni belgesini kaybeden bir yabancı için sadece ikamet izninin bulunduğunu gösterir belgeden mahrumiyet söz konusudur (YUKKUY, 2016, md. 23/4), çünkü yabancının ülkemizde ikamet etme hakkını içkin ikamet izni, fiziken ikamet izni belgesine sahip olmasa da devam etmektedir (A. Soylu, 2017b, s. 8). İkamet izni, doksan günden ya da vize süresinden fazla düzenlenebilir olmakla aslında vize süresinin uzatılması işlevi de görmektedir (Asar, 2018, s. 73).

İkamet izinleri konsolosluklardan alınabilecekse de, hâlihazırda bu uygulamaya geçilmemiş olup başvurular valilikler bünyesinde il göç idaresi müdürlükleri tarafından alınmakta, değerlendirilmekte ve sonuçlandırılmaktadır (YUKKUY, 2016, geçici md. 1/1). Başvuruların konsolosluklardan alınmaya başlanması halinde bu durumun ayrıca duyurulacağı bilgisine Göç İdaresi Başkanlığının (GİB) sitesinde yer verilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025b). Konsolosluklardan alınan ikamet izinleri, kural olarak altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybedecektir (YUKK, 2013, md. 19); ancak ülke içinden verilen izinlerde böyle bir süre kısıtı doğal olarak bulunmamaktadır.

Yabancının bir ikamet iznine başvurması veya mevcut ikamet izninden başka bir ikamet iznine geçiş yapması için e-İkamet uygulaması üzerinden başvuru yapması ve tercih ettiği veya kendisine verilen randevu tarih ve saatinde bulunduğu ildeki göç idaresi müdürlüğünde istenilen belgelerle hazır bulunması gerekmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2019, ss. 30-31). İkamet izni türlerine göre istenilen belgeler de farklılık arz etmekte ve başvuru türüne göre hazırlanan belgelerin valiliğe (il göç idaresi müdürlüğüne) elden teslim edilmesi gerekmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2019, s. 30). İkamet izni başvuruları yabancı tarafından bizzat yapılabileceği gibi yabancının yasal temsilcisi ya da avukatı aracılığıyla da yapılabilmektedir (YUKKUY, 2016, md. 21/4).

İkamet izninin, vatandaşlığın aksine ülkemizde mutlak bir kalış hakkı sağlamadığı, mevzuatta sayılan durumların gerçekleşmesi halinde sağladığı hakların kısıtlanabildiği ve hatta iptal edilebildiği görülmektedir. Yine ikamet izni, verildiği süre zarfında geçerli olup uzatılmaması halinde herhangi bir idari işleme gerek olmaksızın kendiliğinden sona ermektedir, çünkü uzatma işlemi için yabancının aktif bir başvuru eylemine (YUKKUY, 2016, md. 21/5) ihtiyaç duyulmakta olup süresi biten iznin uzatılmaması ve yabancının ülkemizde ikamete devamı halinde kabul edilebilir bir mazereti de bulunmuyorsa sınır dışı edileceği (YUKK, 2013, md. 54/1-g) açıktır. Uzun dönem ikamet izni süresiz düzenlendiği için uzatma işlemine de ihtiyaç bulunmamaktadır.

Son olarak ikamet izinleri de başlangıçta aranan şartların veya kalış amacının (sonradan) ortadan kalkması, ikamet izninin verilmiş amacından farklı saiklerle kullanılması, yabancı hakkında sınır dışı etme ve giriş yasağı kararı alınması, belirli süre yurt dışında bulunulması gibi sebeplerin varlığı halinde “iptal, ret veya uzatılmama” işlemleri ile sona erdirilmektedir. Sona erme kararlarının yabancıya, yasal temsilcisine veya avukatına tebliğ edilmesi gerekmektedir.

1.2. Çalışma İzinleri

27 Şubat 2003 tarihli ve 4817 sayılı mülga Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun yerine getirilen UİK, uluslararası iş gücüne ilişkin politikaların belirlenmesi, uygulanması, izlenmesi ile yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetlerine dair iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esasları, yetki ve sorumlulukları ve uluslararası iş gücü alanındaki hak ve yükümlülükleri düzenleme iddiasındadır. Türkiye’de çalışmak için başvuruda bulunan veya çalışan, bir işveren yanında mesleki eğitim görmek üzere başvuruda bulunan veya görmekte olan, staj yapmak üzere başvuruda bulunan veya staj yapan yabancılar ile Türkiye’de geçici nitelikte hizmet sunumu amacıyla bulunan sınır ötesi hizmet sunucusu yabancıları ve yabancı çalıştıran veya çalıştırmak üzere başvuruda bulunan gerçek ve tüzel kişilere ilişkin işlemler ile çalışma izni almaktan muaf tutulan yabancıların iş ve işlemleri UİK hükümlerine göre yürütülmektedir.

Çalışma izni, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından resmî bir belge şeklinde düzenlenen ve geçerlilik süresi içinde yabancıya Türkiye’de çalışma ve ikamet hakkı veren izni ifade etmektedir (UİK, 2016, md. 3/1-c). Çalışma izni muafiyeti ise ÇSGB’ce resmî bir belge şeklinde düzenlenen ve geçerlilik süresi içinde yabancıya Türkiye’de çalışma izni almaksızın çalışma ve ikamet hakkı veren muafiyeti ifade etmektedir (UİK, 2016, md. 3/1-ç). 4817 sayılı mülga Kanunda bu belge “çalışma izni muafiyet teyit belgesi” olarak düzenlenmekteydi. Diğer mevzuatta yer alan “çalışma izni muafiyet teyit belgesi” veya “çalışma izni muafiyet belgesi” ibarelerinden UİK’te yer alan “çalışma izni muafiyeti”; “çalışma izni belgesi” ibaresinden ise “çalışma izni” anlaşılmalıdır.

YUKK’un yabancılar için sağladığı kolaylıklardan birisi de çalışma izni alanların ayrıca ikamet izni alma zorunluluğunun kaldırılmasıdır. YUKK’un “çalışma izninin ikamet izni sayılması” başlıklı 27’nci maddesine göre geçerli çalışma izni ile çalışma izni muafiyeti ikamet izni sayılmaktadır. Bu nedenle de bu izinlerin verilebilmesi veya uzatılabilmesi için yabancıların YUKK’un 7’nci maddesi kapsamına girmemesi gerekmektedir. YUKK’un 7’nci maddesi dolayısıyla 15’inci maddesi de İçişleri Bakanlığının diğer izinleri de ikamet izinleri ile aynı statüde kabul edebilmek için öne sürdüğü ortak bir şart (standart) olarak görülmektedir.

UİK’e göre YUKK’ta sayılan mülteci ya da ikincil koruma statüsü dışında kalan yabancıların herhangi bir nedenle ikamet izni sahibi olması, bunlara çalışma hakkı vermemektedir (UİK, 2016, md. 12/1). Bu hükümde uzun dönem ikamet iznine yer verilmediği görülmektedir ancak YUKK, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı vermemiştir (YUKK, 2013, md. 42/2) ve sırf bu düzenlemesiyle dahi bu statüler arasında bir derecelendirmeye gittiği görülmektedir, dolayısıyla mezkur hükümde uzun dönem ikamet izninin sayılmaması eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Çünkü sonraki tarihli bir kanun olan UİK’in de yabancılar hukuku açısından genel kanun olan YUKK’un sistematığıne uygun düzenlemeler içermesi hukuki tutarlılık açısından beklenmektedir.

YUHK'un ilk halinde çalışma izni veya muafiyeti olanlar için çalışma izni süreleri kadar ikamet izni harcı da tahsil edilmesi hükmü bulunmaktayken UİK ile bu hüküm kaldırılmış olup çalışma izinlerinin harçları ikamet izni harcını da içkin olacak şekilde artırılarak yeniden belirlenmiştir. YUHKUY'un "çalışma izninin ikamet izni sayılması" başlıklı 25'inci maddesinde de çalışma izinlerine ilişkin olarak düzenlemelere yer verilmiştir. ÇSGB tarafından veya kendi mevzuatında çalışma izni vermeye yetkili kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilen çalışma izinleri, geçerli olduğu sürece ikamet izni olarak kabul edilmektedir.

Çalışma izni verilmesi ya da çalışma izninin süresinin uzatılması talebinde bulunan yabancılarda, YUHK'un 7 ve 15'inci maddelerine aykırı durumlarının olmaması aranmakta; çalışma izni vermeye yetkili kurumlar, İçişleri Bakanlığının bu konudaki olumlu görüşünü almadan çalışma izni verememektedir. Anılan Bakanlığın görüşü yabancı hakkında sonuç doğuran ve dava konusu olabilecek bir idari işlem olmayıp hazırlayıcı bir idari işlemidir. Yabancı hakkında sonuç doğuran ret veya kabul işlemlerini ÇSGB gerçekleştirmekte olduğundan, açılacak idari davalarda hasım olarak ÇSGB'nin gösterilmesi gerekmektedir.

Çalışma izninin sona erdiği tarih, aynı zamanda ikamet izninin de bitiş tarihi kabul edilmektedir. Çalışma izni süresi sona erdiği halde süresini uzatmayan ya da yeni kalış amacına uygun ikamet izni almayan yabancılar hakkında ikamet izni ihlaline ilişkin hükümler uygulanmaktadır. Diğer bir deyişle on gün içinde ülkeden çıkmamaları halinde sınır dışı edilmeleri gerekmektedir.

Çalışma izni süreleri, ikamet izni sürelerinin hesaplanmasında toplam süreye dâhil edilmekteyken; çalışma izni muafiyeti ile geçirilen süreler yabancının ayrıca bir ikamet izni yoksa hesaplamalara dahil edilmemektedir. YUHKUY'un 25'inci maddesinin dördüncü fıkrasında "*Çalışma izni ve Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi süreleri, ikamet izni sürelerinin hesaplanmasında toplam süreye dâhil edilir.*" denilmekte ise de muafiyet ile geçirilen süreler, UİK'te hesaplamaya dahil edilmediğinden (UİK, 2016, md. 13/6), bu hükmün sehven bu şekilde kaleme alındığı düşünülmekte olup bu düzenlemeden çalışma izni muafiyetinin çıkarılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Çalışma izni veren kamu kurum ve kuruluşları, çalışma izinlerine ilişkin güncel bilgileri GİB ile paylaşmak durumundadır. Göç yönetiminde kapalı devre çalışan GöçNet (Kale Yazılım, 2019; Sayıştay Başkanlığı, 2019) ile göç ekosisteminde yer alan e-İkamet (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025a; A. Soylu, 2017a, s. 4), YİMER.Net (T. Soylu, 2017, ss. 71-73), Göç Randevu (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025c), e-İZİN (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2022) ve e-MUAFİYET sistemi (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2024b) gibi yönetim bilişim sistemleri arasında anlık, belirli periyotlarda veya sadece değişiklik oldukça çalışacak entegrasyonlarla bilgi paylaşımının sağlanabileceği değerlendirilmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023, s. 25).

İkamet izninin şekli ve içeriği İçişleri Bakanlığınca, ikamet izni yerine geçen çalışma izninin şekli ve içeriği ise İçişleri Bakanlığı ve ilgili kurumlarca birlikte belirlenmektedir (YUKK, 2013, md. 23/2).

İkamet izinleri ile çalışma izinleri arasındaki ilişki incelenirken, çalışma izinlerinin esasen göç ve kalkınma bağlamında ele alındığına da değinmek gerekmektedir. Çalışma amaçlı göç (emek göçü), kişilerin yaşamlarını idame ettirmeleri konusunda, özellikle gelişmekte olan ülkelerin halklarının geçim stratejisi için önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Bu ülkeler açısından emek göçü, vatandaşlarının ülke dışında istihdam edilmesi gibi bir anlama da gelebilmektedir. Yönetilebilmesi halinde iş gücünün uluslararası hareketliliğinin, yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılmasına katkıda bulunabileceği belirtilmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2004, ss. 10-11). Şu anda ülkemizin emek göçünü yönetme araçları da çalışma izni, çalışma izni muafiyeti ve Turkuaz Kart olarak sayılabilmektedir.

Öte yandan mevcut durumda çalışma izni ekosistemine girmek için aşılması gereken bürokratik sürecin (e-imza almak, taşra teşkilatı yokluğu nedeniyle ilgili birime erişememek, yüksek harçlar, veriyi başka kurumda güncellemek gibi), vatandaşlık başvurusu yapmaktan dahi zor olduğu haricen değerlendirilmekte olup ikamet izni ve çalışma izni sayıları arasındaki farkın da bu durumlardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sebepten çalışma izni olarak nitelenen iznin, çalışma hakkını içkin bir ikamet izni olduğu, hak ve yükümlülükler noktasında referans olarak ikamet izinlerini aldığı, istihdama yönelik araştırma dışında tüm şartların ikamet izinleri ile ortak olduğu düşünüldüğünde, ayrıca bir çalışma izni veya muafiyetine ülkemizde ihtiyaç olmadığı; yabancıların mevcut ikamet izinlerine, sadece istihdam odaklı bir araştırma³ sonucu “*çalışabilir*” şerhi düşülerek çalışma amaçlı ikametlerini devam ettirebilecekleri düşünülmektedir. Bu şekilde bir uygulamanın ikamet izni ve çalışma iznini birleştirdiğinden 2024/1233 sayılı AB Tek İzin Direktifi (2024, md. 6) ile de uyumlu olacağı görülmektedir. Yabancıların çalışmasına ilişkin 2023 verileri incelendiğinde çalışma izni 239.835, serbest bölgelerde çalışacak yabancılara ilişkin düzenlenen çalışma izni 434, çalışma izni muafiyeti 12.090 ve mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışacak olan yabancılara verilen çalışma izni muafiyet bilgi formu⁴ 76.707 kişi (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2024a) olup çalışma amaçlı ikamet, YUKK’ta sayılan genel ikamet amaçları arasında büyük yer tutmayacağı da görülmektedir. Kaldı ki ülkemizde çalışma saikiyle kalış, diğer birçok ikamet izni ile kalış amacından sadece birisidir ve kısa dönem ikamet izni altında bir kalış amacı olarak kendisine yer bulabileceği düşünülmektedir. Çalışmanın yapıldığı dönemde sadece ikamet izni ile ülkemizde kalan yabancı sayısı 1.081.382; toplam yabancı sayısı ise yaklaşık beş milyon kişi (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025d) olup büyük kısmının işlemleri GİB’ce gerçekleştirilmektedir.

3 Araştırma aşamasında ÇSGB’nin görüşü de alınabilir.

4 Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin 5’inci maddesinin dördüncü fıkrası ve Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmeliğin 9’uncu maddesinin birinci fıkrası uyarınca düzenlenen izinlere göre hesaplanmıştır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2024a). Bu kişilerin zaten YUKK kapsamında ülkede ikametlerini sağlayıcı belgeleri bulunmakta olup bunlar hakkında sadece bir bilgi formu düzenlendiği anlaşılmaktadır, yine bu formun ikamet izni veren makamlarca da düzenlenebilecek bürokratik bir işlem olduğu düşünülmektedir.

Önerilen bu dönüşümün, mevzuat açısından YUKK'taki ikamet izinlerine ilişkin bölüme *“Talepleri halinde çalışması uygun görülen yabancıların ikamet izni belgelerinde çalışabileceklerini gösterir şerh bulunur. Çalışma hakları, ikamet izni süresi ile sınırlıdır. Çalışma amaçlı ikamet izinlerine elektronik olarak da başvurulabilir. Muafiyetler ve diğer hususlar Cumhurbaşkanlığıınca düzenlenir.”* şeklinde bir hükmün⁵ eklenmesiyle; GöçNet'teki ikamet izni bilgileri alanına⁶ “çalışabilme durumu”, “işyeri bilgisi” ve “işveren bilgisi” gibi üç alanın eklenmesi ve başvuruların da e-İkamet üzerinden alınması suretiyle gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Bu sayede var olan ikamet izninin kapsamının çalışma özelinde genişletileceği, GİB'in tüm illere yaygın teşkilatına yeni bir görev tanımlanarak bürokrasinin azaltılabileceği ve çalışma izinleri sürecinin yalınlaştırılabileceği de değerlendirilmektedir.

1.2.1. Çalışma izni

Yabancıya, iş veya hizmet sözleşmesinin süresini aşmamak koşuluyla, gerçek veya tüzel kişiye ya da kamu kurum veya kuruluşuna ait belirli bir iş yerinde veya bunların aynı iş kolundaki iş yerlerinde belirli bir işte çalışmak şartıyla ilk başvuruda en çok bir yıl geçerli çalışma izni verilmektedir. Aynı işverene bağlı olarak ilk uzatma başvurusunda en çok iki yıl, sonraki uzatma başvurularında ise en çok üç yıla kadar çalışma izni verilmektedir. Ancak, farklı bir işveren yanında çalışmak üzere yapılan başvurular ilk başvuru gibi değerlendirilmektedir.

Türkiye’de uzun dönem ikamet izni veya en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olan yabancılar, süresiz çalışma iznine başvurabilmektedir. Süresiz çalışma izni, UİK'te uzun dönem ikamet iznine alternatif olarak düzenlenmiş bir izindir ve bu izne sahip yabancı, uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanmaktadır (md. 10/4). Süresiz çalışma izni olan yabancı, aynen uzun dönem ikamet izni sahipleri gibi, özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanabilmektedir. Süresiz çalışma izni olan yabancının seçme, seçilme ve kamu görevlerine girme hakkı ile askerlik hizmeti yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

13 Ocak 2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa göre kurulmuş olan limited şirketlerin şirket ortağı müdürü, anonim şirketlerin şirket ortağı yönetim kurulu üyesi, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin yönetici komandite ortağı olan yabancılar, çalışma izni alarak çalışabilmektedirler (UİK, 2016, md. 10/5). Profesyonel meslek mensubu yabancılar, diğer kanunlarda belirtilen özel şartların sağlanması kaydıyla bağımsız çalışma izni verilebilmektedir.

5 Yeni düzenleme ihtiyacı olması durumunda Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile alanın düzenlenebileceği düşünülmektedir.

6 e-İkamet'te yer alan başvuru formundaki alanların, GöçNet'te birebir karşılığının olduğu kabul edilmektedir.

Bağımsız çalışma izninin uluslararası iş gücü politikası doğrultusunda değerlendirilmesinde, yabancının; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye'deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi, yabancı şirket ortağı ise sermaye payı ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri doğrultusunda ÇSGB'ce belirlenecek diğer hususlar dikkate alınmaktadır. Bağımsız çalışma izni, bir, iki veya üç yıllık süre sınırlamalarına tabi olmaksızın süreli olarak düzenlenebilmektedir.

Bazı çalışma izinlerinin düzenlenmesi ise UİK'te ön izne tabi tutulmuştur. Bu durum aslında UİK'i çalışma izinleri özelinde genel kanun kılarken, özel mevzuatla kendi alanlarındaki yabancılara çalışma izni veren diğer mevzuatı da çalışma izinlerine ilişkin hükümleri yönünden özel kanun kılmaktadır.

Mesleki yeterlilik gerektiren sağlık ve eğitim hizmetlerinde çalışacak yabancıların çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde ön izin alınması zorunludur. Sağlık hizmetlerinde Sağlık Bakanlığı, eğitim hizmetlerinde Millî Eğitim Bakanlığı, bu hizmetlerde mesleki faaliyette bulunacak yabancılara ön izin vermeye yetkili olup ön izin alınması gereken meslekler anılan bakanlıkların görüşü alınarak ÇSGB'ce belirlenmektedir (UİK, 2016, md. 8/1).

04 Kasım 1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 34'üncü maddesi uyarınca çalışacak yabancı uyruklu öğretim elemanlarına çalışma izni, Yükseköğretim Kurulunun ilgili mevzuata göre vereceği ön izne istinaden ÇSGB'ce verilmektedir. Çalışma izni uzatma başvuruları da ilgili bakanlığın veya Yükseköğretim Kurulunun ön iznine tabidir (UİK, 2016, md. 8/4). 28 Şubat 2008 tarihli ve 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun ve ilgili mevzuat kapsamında Ar-Ge Merkezi Belgesi olan firmalarda personel olarak çalışacak yabancıların çalışma izni başvuruları Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının olumlu görüşü olması hâlinde değerlendirilmektedir (UİK, 2016, md. 8/6).

06 Haziran 1985 tarihli ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu kapsamında çalışacak yabancıların çalışma izni başvuruları Ticaret Bakanlığına (önceden Ekonomi Bakanlığına) yapılmaktadır. Ticaret Bakanlığı bu süreci kendi bünyesindeki Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü aracılığıyla yürütmektedir. Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan değerlendirme neticesinde çalışma izni alması uygun görülen yabancılar ÇSGB'ye bildirilmektedir ve bu yabancılara, UİK'in 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (f), (g) ve (ğ) bentleri hükümleri saklı kalmak kaydıyla ÇSGB'ce çalışma izni düzenlenmektedir (UİK, 2016, md. 18).

Çalışma izinleri içinde özel mevzuatı bulunduğu için ayrıca ele alınması gereken bir konu da Türk soylu tespiti yapılan yabancıların çalışma izinleridir. 25 Eylül 1981 tarihli ve 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu veya Özel Kurum, Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine Dair Kanun ile 14 Ocak 1983 tarihli ve 17928 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe

giren “*Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu veya Özel Kurum, Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik*” ile Türk soylu olarak tespit edilen yabancıların Türk vatandaşlarına hasredilen işleri yapabilecekleri düzenlenmiştir. 2527 sayılı Kanunun amacı “*Türkiye’de ikamet eden Türk soylu yabancıların ihtiyaç duyulan meslek ve sanatları serbestçe yapabilmelerine, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde bu meslek ve sanat dallarında çalıştırılabilmelerine olanak sağlamak*” olarak belirlenmiştir (md. 1); bu kapsamda “*Türk soylu yabancıların, kanunlarda Türk vatandaşlarının yapabileceği belirtilen meslek, sanat ve işlerde çalışabilme ve çalıştırılabilmeleri için, özel kanunlarda aranan nitelikleri taşımak ve yükümlülükleri yerine getirmek şartıyla, bu Kanun ve Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun⁷ göre, İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları ile diğer ilgili bakanlık ve kuruluşların görüşleri alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca*” (md. 3) belirli bir iş için iki yıla kadar (2527 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 1983, md. 7) çalışma izni verilebilmektedir.

Türk soylu hangi toplulukların, 2527 sayılı Kanun ile Uygulama Yönetmeliği kapsamında Türk soylu olarak belirleneceğine, değerlendirileceğine ve kabul edileceğine ilişkin hususlar, Cumhurbaşkanı kararı ile tespit edilmektedir (2527 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 1983, Madde 2/A). Bu hususun düzenlendiği madde Yönetmeliğe, 1983’ten beri ilk defa 10 Ekim 2025 tarihli ve 33043 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yönetmelik Değişikliği ile eklenmiştir. Buna göre Cumhurbaşkanı kararında yöntem olarak bir topluluk, “*ismen zikredilebileceği gibi belirli şartlar veya coğrafyalar sayılarak işaret de edilebilir*” diye düşünülmektedir. Bu düzenleme ile hukuki belirliliğin arttırıldığı görülmektedir.

Şartların hepsini sağlayarak kendilerine serbestçe çalışma veya kamu veya özel kurum, kuruluş veya iş yerlerinde çalıştırılabilme izni verilen Türk soylu yabancılar, personel, sosyal güvenlik, çalışma, çalıştırma, ücret, vergi, izin, sosyal haklar, sağlık kuruluşlarında tedavi ve iş yeri statülerine ilişkin diğer konularda, aynı işlerde çalışan Türk vatandaşlarına uygulanan mevzuat hükümlerine tabi olup Türk vatandaşı ile eşit muamele görme hakkına sahip olmaktadır (2527 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 1983, md. 10/1). “*Bunlar doktorluk, hemşirelik, avukatlık, mühendislik gibi meslekleri serbestçe veya kamu veya özel kurum, kuruluş veya iş yerlerinde yapabilmek veya memur olabilmek için genel veya özel kanunların aradığı Türk vatandaşı olma şartından istisna*” (2527 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 1983, md. 11/1) tutulmaktadırlar. Ancak “*Türk Silahlı Kuvvetlerinde veya güvenlik teşkilatlarında*” (2527 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 1983, md. 11/2) çalışmamaktadırlar. Bu yabancıların kamuda çalışabilmek için o göreve atanabileceklerde aranan nitelikleri taşıması, atama için öngörülen usul ve formaliteleri vatandaş gibi yerine getirmesi gerekmektedir (2527 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 1983, md. 12).

Sonuç olarak Türk soylu olarak tespiti yapılacak gruplara ciddi bir istisnai hareket alanı tanındığından, Cumhurbaşkanı kararı içine alınacak toplulukların kapsamının ve sınırlarının çok iyi belirlenmesi, Türk vatandaşlarının haklarına hanel getirmeyecek şekilde 2527 sayılı Kanun kapsamında izin verilmesi önemli görölmektedir.

1.2.2. Çalışma izni muafiyeti

Çalışma izni muafiyeti kapsamında olan yabancılar, çalışma izni muafiyeti almak kaydıyla çalışabilmektedirler (UİK, 2016, md. 13). Düzenlemedeki çalışma izni muafiyeti ile muafiyeti gösterir belgenin birbirinden farklı olduğu; belgenin yabancıların muafiyet kapsamında olduğuna karine olduğu ancak yabancıyı muafiyet kapsamına sokanın kendi şahsi durumu ve çalışmak istediği işin niteliği/süresi olduğu düşünölmektedir. Yabancıların çalışma izni muafiyeti olması ile çalışma izni muafiyetini gösterir belge sahibi olması farklı durumlar olmasına rağmen, mevzuatta yine bir belge (UİK, 2016, md. 3/1-ç) ile durumun karıştırıldığı görölmektedir. Belge, ancak durumun varlığına karine olabilmektedir ve tek başına herhangi bir durumu ifade etmemektedir. Bu nedenle UİK öncesi dönemdeki “*çalışma izni muafiyet teyit belgesi*” kullanımının daha isabetli olduğu düşünölmektedir.

Çalışma izni muafiyeti başvuruları yurt içinde doğrudan ÇSGB’ye, yurt dışında yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ölkedeki Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri ya da başkonsolosluklarına yapılmaktadır. Yurt dışından yapılan başvurular, Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri veya başkonsolosluklarınca ÇSGB’ye iletilmektedir. Çalışma izni muafiyeti başvuruları yetkili aracı kurum tarafından da yapılabilmektedir. Başvurusu olumlu değerlendirilen yabancılar ÇSGB’ce çalışma izni muafiyeti düzenlenmekte olup çalışma izni muafiyetiyle (muafiyeti kapsamında) geçirilen süreler, kanuni çalışma izni veya ikamet izni sürelerinin hesabında dikkate alınmamaktadır.

6102 sayılı Kanuna göre kurulmuş anonim şirketlerin Türkiye’de ikamet etmeyen yönetim kurulu üyesi ve diğer şirketlerin yönetici sıfatı olmayan ortağı ile Türkiye’de gerçekleştirdiği faaliyetleri yüz seksen gün içinde doksan günü geçmeyen *sınırötesi⁸ hizmet sunucusu, çalışma izni muafiyeti kapsamında değerlendirilmektedir.*

Öte yandan YUKKUY’un geçici 2’nci maddesi bir dönem çalışma izni muafiyetinin GİB tarafından verildiğini göstermektedir. Şöyle ki ÇSGB tarafından (mülga) 4817 sayılı Kanunun⁹ 10’uncu maddesine göre çalışma izni muafiyet teyit belgesi verilmeye başlanıncaya kadar, 29 Ağustos 2003 tarihli ve 25214 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan mülga Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliğinin 55’inci maddesinde sayılan ve dış temsilciliklerden amaçlarına uygun vize alarak gelen yabancılar vize süreleri yeterliyse doksan güne

8 UİK’teki bitişik kullanımının aksine bu kelimeyi “sınır ötesi” şeklinde bitişik olmayan haliyle “ölke sınırlarının dışı, hudut dışı” (Türk Dil Kurumu Başkanlığı, 2022) anlamında kullanmak gerekmektedir.

9 Bu Kanuna yapılan atıflar UİK’e yapılmış sayılmaktadır.

kadar ikamet izni almakla yükümlü tutulmazlar. Bu sürenin sonunda yaptıkları iş için tanınan çalışma hakkından uzun olmamak kaydıyla kendilerine YUKK'un 32'nci maddesine göre kısa dönem ikamet izni verilmektedir. Bu hükmün düzenlenmesinden çalışma izni muafiyetinin ÇSGB tarafından YUKKUY'un çıkarıldığı dönemde henüz düzenlenemediği, bu sebeple bu yabancılara da GİB tarafından ikamet izni verildiği anlaşılmaktadır. Bu da daha önce ifade edildiği gibi, çalışma izni yerine ikamet iznine uygulanacak çalışma şerhiyle de sistemin yürüyebileceğinin düşünülmeye sebep olmaktadır. Çalışmanın yapıldığı dönem itibarıyla çalışma izni muafiyetinin ÇSGB'ce verilebildiği görülmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2024b).

01 Ağustos 2024 öncesi dönemde Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin illerinde, mevsimlik çay ve fındık işlerinde çalışacak yabancıların çalışma izni muafiyetine başvurabilmeleri için ÇSGB'ce, e-İkamet benzeri bir başvuru sistemi olan e-Muafiyet Yabancı Uyraklı Mevsimlik İşçiler (YUMI-Net: <https://yuminet.csqb.gov.tr>) kullanılmaktayken; anılan tarihten itibaren e-MUAFİYET sistemi (<https://emuafiyet.csqb.gov.tr>) üzerinden çalışma izni muafiyeti başvurusu yapılması gerektiği (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, t.y.) görülmektedir.

1.2.3. Turkuaz kart

Uluslararası iş gücü politikası doğrultusunda; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye'deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri ve ÇSGB'ce belirlenen usul ve esaslara göre başvurusu uygun görülen yabancılara Turkuaz Kart verilmektedir (UİK, 2016, md. 11/1). Turkuaz Kart uygulamasının 2009/50/EC sayılı Direktifi yürürlükten kaldıran 20 Ekim 2021 tarihli ve 2021/1883 sayılı AB Mavi Kart Direktifi ile benzer hususları düzenlediği görülmektedir.

Turkuaz Kart, ilk üç yılı geçiş süresi olmak kaydıyla verilmektedir. ÇSGB, geçiş süresi içinde işveren veya yabancidan yürütülen faaliyetlere ilişkin bilgi ve belge talep edebilmektedir. Geçiş süresi içinde UİK'in 15'inci maddesi uyarınca iptal edilmeyen Turkuaz Kart'ta yer alan 'geçiş süresi' kaydı, yabancının başvurusu hâlinde kaldırılmakta ve kendisine süresiz Turkuaz Kart verilmektedir. Bu başvuru, geçiş süresinin dolmasına yüz seksen gün kalmasından itibaren, her durumda geçiş süresi dolmadan yapılmalıdır. Bu süre dolduktan sonra geçiş süresi kaydının kaldırılmasına ilişkin yapılan başvurular reddedilmekte ve Turkuaz Kart geçersiz hale gelmektedir. Açıkça düzenlenmemiş de olsa yabancının kabul edilebilir bir mazeret sunması durumunda, kartın geçersizliği yaptırımının uygulanmayabileceği düşünülmektedir. Turkuaz Kart sahibi yabancı, UİK'te düzenlenen süresiz çalışma izninin sağladığı haklardan yararlanmaktadır. Hatırlanacağı üzere süresiz çalışma izni sahibinin hakları da uzun dönem ikamet izni sahibi yabancının haklarını esas almaktadır.

Turkuaz Kart sahibi yabancının, mevzuat hükümlerine göre eş ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına Turkuaz Kart sahibi yakını olduğunu gösteren ve ikamet izni yerine geçen belge verilmektedir. Bu hükümden

Turkuaz Kartın yanında, ikamet izni belgesi yerine geçen yeni bir belgenin daha yabancılar hukukuna eklendiği görülmektedir. Halbuki üç yıllık süre için aile üyelerine aile ikamet izni verilebileceği düşünülmektedir. Benzer statü sağlayan belge enflasyonu maalesef bu uygulama ile de devam ettirilmiştir.

Turkuaz Kart uygulamasında, akademik alanda uluslararası kabul görmüş çalışmaları bulunanlar ile bilim, sanayi ve teknolojide ülkemiz bakımından stratejik kabul edilen bir alanda öne çıkmış olanlar ya da ihracat, istihdam veya yatırım kapasitesi olarak ulusal ekonomiye önemli katkı sağlayan ya da sağlaması öngörülenler, nitelikli yabancı olarak değerlendirilmektedir.

Geçici koruma sağlanan yabancılara ise yukarıda sayılan özellikleri haiz olsalar da Turkuaz Kart hükümlerinin uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Ancak geçici koruma statüleri sona erdirildikten sonra Turkuaz Kart hükümlerinin uygulanmasına bir engel kalmayacağı değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde *Green Card*, AB'de ise *Blue Card* benzeri (Kavlak, 2019, s. 356) Turkuaz Kart uygulamasının nitelikli iş gücünü çekmekte etkilerinin sınırlı olduğu ve bürokratik süreçlerinin kolaylaştırılması ile teşviklerin çeşitlendirilmesi gerektiği görülmektedir (Akyıldız, 2025, ss. 356-357). Bu konuda yapılacak düzenlemelerde sadece ücretler ve çalışma koşulları değil, aynı zamanda sosyal güvenlik, vergi rejimleri, eğitim imkânları, idari yükümlülükler, göçmenlere yönelik tutum ve toplumsal bakış açısı, güvenlik ve uzun vadeli kariyer ve ikamet olanakları gibi birden fazla faktör ve bileşenin de birlikte ele alınması gerektiği düşünülmektedir (Arslan & Konyalı, 2023, s. 317).

2. Uzun Dönem İkamet İzni

2.1. Genel

YUKK öncesi dönemde yer almayan (Asar, 2018, s. 108) uzun dönem ikamet izni, YUKK'un "uzun dönem ikamet izni" başlıklı 42'nci maddesinin birinci fıkrasına göre Türkiye'de kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle kalmış olan ya da İçişleri Bakanlığının belirlediği şartlara uyan yabancılara, İçişleri Bakanlığının onayıyla valilikler tarafından süresiz olarak verilen ikamet iznidir. YUKK'ta yer alan "*Göç Politikaları Kurulunun*" ibareleri 2019 yılında yapılan değişiklikle "*Bakanlığın*" şeklinde değiştirilmiştir, dolayısıyla 13 Eylül 2018'e kadar Göç Politikaları Kurulunun, 24 Aralık 2019'a kadar da Göç Kurulunun olan yetki, kanun koyucu tarafından 24 Aralık 2019 tarihi itibarıyla İçişleri Bakanlığına tevdi edilmiştir. Hükmün ilk halinde mezkur Kurulun belirlediği şartlara uyanlara bakanlık onayıyla ikamet izni verilmesi süreç olarak kendi içinde tutarlı iken; değişiklik sonrası bakanlığın belirlediği şartlara uyan yabancılara yine bakanlık onayı üzerine valilikler tarafından ikamet izni verilmesi uygulamasının süreci uzattığı, bakanlık iradesinin şartları belirleme noktasında zaten tecelli ettiği, ayrıca iznin verilmesi öncesi her yabancı için tekrar onaya gidilmek suretiyle bakanlık iradesinin aranmaması gerektiği ya da bu izin özelinde valilikler tarafından düzenleme akışının bu süreçten çıkarılması ve bakanlık onayıyla sürecin tamamlanması gerektiği düşünülmektedir.

Uzun dönem ikamet izni harçsız olarak düzenlenmektedir (Harçlar Kanunu, 1964, md. 88/1-f); ancak ikamet izni belge bedeli tahsil edilmektedir (A. Soylu, 2025, s. 158). Belge için süresiz çalışma iznindeki gibi beş yılda bir yenileme (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2024c) öngörülmüştür.

Uzun dönem ikamet izni için e-İkamet üzerinden yapılan başvuru, ilk başvuru gibi görünse de aslında yabancılar sadece mevcut izinleri ile ülkemizde bulunmaktayken uzun dönem ikamet izninin şartlarını sağladıkları an itibarıyla bu izne başvurabildiklerinden, teknik olarak geçiş başvurusudur. YUKK'un 42'nci maddesinin ikinci fıkrasında ise bu izne başvuruları yönünden kısıt getirilmiş yabancılar sayılmaktadır. Buna göre mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmamaktadır. Ancak sosyal uyum açısından uzun yıllar ülkemizde kalmak durumunda kalmış bu statüdeki yabancıların da en azından uzun dönem ikamet iznine veya vatandaşlığa başvuru yapmasına imkân verilmesi gerektiği de ayrıca değerlendirilmelidir (Aygün, 2018, ss. 189-190). Neticede başvuruda bulunabilmeleri, ikamet izninin düzenlenmesi noktasında yabancılara mutlak bir hak sağlamamaktadır.

2.2. Başvuru Şartları

YUKK'un 42'nci maddesindeki kalış nedenlerinden birini veya birkaçını haiz yabancıların, uzun dönem ikamet izni alabilmesi için aynı Kanunun "uzun dönem ikamet izninin şartları" başlıklı 43'üncü maddesindeki şartları da kümülatif olarak taşıması gerekmektedir. YUKK'un 43'üncü maddesine göre uzun dönem ikamet iznine geçişte kesintisiz en az sekiz yıl ikamet izniyle Türkiye'de kalmış olmak, son üç yıl içinde sosyal yardım almamış olmak, kendisi veya varsa ailesinin geçimini sağlayacak yeterli ve düzenli gelir kaynağına sahip olmak, geçerli sağlık sigortasına sahip olmak ve kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmamak şartları aranmaktadır. İstisnai olarak İçişleri Bakanlığının belirlediği şartlara sahip olunması nedeniyle uzun dönem ikamet izni verilmesi uygun görülen yabancılar için "*kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturmamak*" dışındaki şartlar aranmayabilmektedir.

25 Kasım 2003 tarihli ve 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi de YUKK ile benzerlikler içermekte olup yabancıların uzun dönem ikamet iznine başvurmadan önce üye devlette yasal ve kesintisiz olarak beş yıl ikamet etmiş olması aranmaktadır (md. 4/1). Direktifteki süre ülkemizde vatandaşlık başvurusu için gereken genel süre ile uyumlu iken YUKK'ta uzun dönem için aranan süreden kısa kalmaktadır. Beş yıllık sürenin hesaplanmasında öğrenim ve mesleki eğitim amaçlı kalış sürelerinin yarısı dikkate alınmaktadır (2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi, 2003, md. 4/2). Üye devlette geçici olarak ikamet (bakıcı, mevsimlik işçi, sınır ötesi hizmet sunumu amacıyla geçici olarak görevlendirilme gibi) ile diplomatik misyonlarda görevli olarak kalınan süreler beş yılın hesaplanmasında dikkate alınmamaktadır (2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi, 2003, md. 4/2). Ayrıca başvuru ve aile üyeleri için başvuru koşulları, üye devletin sosyal yardım sistemine başvurmadan geçimini sağlayacak yeterlilikte istikrarlı ve düzenli kaynağa (asgari ücret veya emekli maaşı düzeyine büyük

eşit) sahip olunması, üye devletin vatandaşları için karşılanan tüm riskleri kapsayan sağlık sigortası yaptırılması (2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi, 2003, md. 5), kamu düzeni veya güvenliğine karşı ciddi tehdit olunmaması (2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi, 2003, md. 6) gibi şartlar aranmaktadır. Üye devlet başvuruda geçerli seyahat belgesi veya ek belgeler de isteyebilmektedir.

2.2.1. Sekiz yıl ikamet şartı

Kesintisiz en az sekiz yıl¹⁰ ikamet izniyle Türkiye’de kalmış olma şartını sağlayabilmek için yapılan hesaplama, YUKKUY ile detaylandırılmıştır. Yabancıнын uzun dönem ikamet iznine başvurduğu tarih esas alınmakta olup hesaplama geriye doğru yapılmaktadır. Yabancıнын yurt dışında kaldığı süreler ile Türkiye’de ikamet izinsiz (düzensiz) kaldığı süreler kesinti olarak kabul edilmektedir (YUKKUY, 2016, md. 40/2-a). Başvuru tarihinden geriye doğru birer yıllık dilimler içerisinde toplam yüz seksen günü aşan kesinti bulunmuyorsa diğer bir yıllık dilime geçilmekte ve bu kontrole süre sekiz yıla tamamlanana kadar devam edilmektedir (YUKKUY, 2016, md. 40/2-b). Birer yıllık dilimlerde yüz seksen günü aşan kesinti olmaması durumunda son beş yıllık dilim içinde toplam üç yüz altmış beş günü aşan kesinti olup olmadığına bakılmaktadır (YUKKUY, 2016, md. 40/2-c). Sekiz yıl içerisinde bir seferde veya peş peşe, yurt dışında ya da ikamet izinsiz olarak Türkiye’de geçirdiği süre yüz seksen günü geçen yabancıların talepleri, dilimlik hesaplama yapılmadan olumsuz olarak sonuçlandırılmaktadır (YUKKUY, 2016, md. 40/2-ç). YUKKUY’un hesaplama ile ilgili fıkrasında sürelerin aynı dönemler için gün, ay, yıl gibi farklı şekillerde ifade edildiği, bunun da hukuki hesaplama, tebligat ve sürenin başlangıcı gibi hususlarda bazı mahzurlara sebep olabileceği görüldüğünden, bu sürelerin aynı cinsten ifade edilmesi, bu yapıya kadar da ay ve yıl olarak anlaşılabilirliği düşünülmektedir.

YUKKUY’da ayrıca *“kesintisiz en az sekiz yıllık ikamet izniyle Türkiye’de kalmış olmak şartı bakımından, Kanunun yürürlüğe girmesinden önce alınan ikamet izinleri için de yukarıdaki hüküm çerçevesinde hesaplama yapılacağı”* (md. 40/3) da düzenlenmiştir. Böylece YUKK öncesi geçerli olan ikamet tezkereleri de ikamette kesinti hesaplamalarında dikkate alınabilmektedir.

Kesintisiz ikamet izni sürelerinin hesaplanmasında, öğrenci ikamet izinlerinin yarısı, diğer ikamet izinlerinin ise tamamı sayılmaktadır (YUKK, 2013, md. 28/2); ancak çalışma izni muafiyeti hesaba katılmamaktadır (UİK, 2016, md. 13/6). Yine yüksek lisans veya doktora öğrencisi olup çalışma izni alanların, çalışma izni sürelerinin tamamının ikamet izni süreleri toplamına dâhil edileceği (uzun dönem başvurusunda hesaba katılacağı); aynı dönem için geçerli olan öğrenci ikamet izni sürelerinin mükerrerlik olmaması için bu hesaplama dâhil edilmeyeceği de düzenlenmiştir (YUKKUY, 2016, md. 38/2).

¹⁰ Uzun Dönem İkamet konulu AB Direktifine göre bu süre kesintisiz beş yıldır. Türk mevzuatında vatandaşlığa genel usulden başvuru süresi de beş yıldır. Uzun dönem ikamet iznine başvuru için gereken süre ise sekiz yıldır. Bu sürelerin benzeştirilmesi, en azından vatandaşlık için gereken sürenin uzun dönem ikamet izni ve süresiz çalışma izni için aranan sürelerden fazla olması gerektiği değerlendirilmektedir.

Sınır dışı etme işlemi uygulanan yabancıların önceki ikamet izni süreleri ise, sürelerin toplanmasında hesaba katılmamaktadır (YUKKUY, 2016, md. 40/2-d). Zaten ağır bir yaptırım olan sınır dışı etme işlemi ile karşılaşan yabancıların önceki ikamet izinlerinin tamamen hesaplama dışında tutulması, prosedürel sebeplerden (ikamet izni veya vize ihlali ya da ret/iptal gibi) hakkında sınır dışı etme kararı verilen bir yabancı için her zaman hakkaniyetli bir sonuç olmayıp burada sınır dışı etme sebeplerine göre ayrıca değerlendirilme yapılması gerektiği değerlendirilmektedir. Örneğin sadece on beş günlük ikamet izni ihlali sonrası hakkında sınır dışı etme kararı verilen bir yabancı hakkında tahakkuk eden bir kat artırımlı harcı da ödeyerek kendiliğinden ülkeden çıkması ve sonrasında vize rejimine göre ülkeye tekrar gelmesi durumunda, mezkur sınır dışı etme kararından önceki tüm ikamet izni sürelerinin geçersiz sayılması hakkaniyete uygun bulunmamaktadır.

2.2.2. Sosyal yardım almama şartı

Uzun dönem ikamet iznine başvuran yabancıların son üç yıl içinde sosyal yardım almaması (YUKK, 2013, md. 43/1-b; YUKKUY, 2016, md. 40/4) gerekmektedir. Diğer bir deyişle uzun dönem ikamet izni almak suretiyle ülkemizde süresiz kalabilecek yabancıların geçim sıkıntısı yaşamadan kendisine yetebilecek (Koca, 2016, s. 67) ve ülkemizin sosyal güvenlik sistemi açısından yük oluşturmayacak bir kişi olması beklenmektedir.

Benzer olarak 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifinde de başvuru ve aile üyeleri için üye devletin sosyal yardım sistemine başvurmadan geçimini sağlayacak yeterlilikte istikrarlı ve düzenli kaynağa (asgari ücret veya emekli maaşı düzeyine büyük eşit) sahip olunması aranmaktadır (md. 5). Bu düzenleme YUKK'tan “son üç yıl içinde” şeklinde bir sınırlama getirmeyerek ayrılmaktadır.

2.2.3. Yeterli ve düzenli gelir şartı

Uzun dönem ikamet iznine başvuran yabancıların kendisi ve varsa ailesinin geçimini sağlayacak yeterli ve düzenli gelir kaynağına sahip olması beklenmektedir (YUKK, 2013, md. 43/1-c; YUKKUY, 2016, md. 40/5). Yeterli ve düzenli gelir kaynağına sahip olma şartı YUKKUY ile 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifinden daha çok detay içerecek şekilde düzenlenmiştir. Yabancıların, sadece kendisi için başvuru yapıyorsa, başvuru yaptığı yıl itibarıyla geçerli olan net asgari ücret kadar aylık giderini karşılayabilecek maddi güce sahip olması gerekmektedir (YUKKUY, 2016, md. 40/5-a). Başvuran kendisi ve aile üyeleri için birlikte başvuru yapıyorsa, toplamda asgari ücretten az olmamak üzere kendisi dahil her bir aile üyesi için asgari ücretin üçte biri kadar gideri karşılayabilecek maddi güce sahip olmalıdır (YUKKUY, 2016, md. 40/5-b). Örneğin, kendisi, eşi ve tek çocuğu için başvuru yapıyorsa bir asgari ücret; kendisi, eşi ve iki çocuğu için başvuru yapıyorsa bir asgari ücret ile bir asgari ücretin üçte biri kadar gideri karşılayacak maddi güç ortaya koymalıdır. Hesaplama başka şekilde formüle bağlanırsa, üç kişilik bir aile için asgari ücret, üçten fazla üyesi olan bir aile için “kişi sayısı x (asgari ücret/3)” olarak ifade edilebilmektedir.

Mezkur düzenlemede “gelir” yerine özellikle “*maddi güç*” ibaresinin tercih edildiği görülmektedir, diğer bir deyişle yabancı her zaman sabit bir maaş karşılığı çalışan olarak düşünülmemiş, ülkede bulunduğu süre zarfında aylık giderlerini karşılayabilecek sürdürülebilir bir maddi güce sahip olması yeterli görülmüştür. Örneğin sahip olduğu ve yılda bir kere elde ettiği bir gelirin aylık ortalamasının, aylık asgari ücret kadar gideri karşılayabilmesi maddi güç açısından yeterli kabul edilmektedir (Koca, 2016, s. 67). Gelir kaynağının tespitinde üçüncü kişilerin taahhütleri tek başına yeterli kabul edilmemekle (YUKKUY, 2016, md. 40/5-c) birlikte maddi gücü ortaya koyarken destekleyici bir beyan olarak sunulmasına da bir engel bulunmamaktadır.

Uzun dönem ikamet iznine başvuran yabancının aile üyelerinin gelir durumları da ayrıca ele alınmalıdır. 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifine göre üye devletler, uzun dönem ikamet izni alabilecek yabancının aile üyelerinden ikamet izni başvurularıyla birlikte başvuruda bulundukları üye devletin sosyal yardımına başvurmadan kendilerini geçindirmeye yetecek kadar istikrarlı ve düzenli kaynaklara sahip olduklarına dair kanıt veya uzun dönemli ikamet edenin bu tür kaynaklara ve sigortaya sahip olduğuna dair kanıt ve ayrıca ikinci üye devlette tüm riskleri kapsayan hastalık sigortası sunmalarını isteyebilmektedir. Üye devletler bu kaynakları niteliklerine ve düzenliliklerine göre değerlendirmekte ve asgari ücret ile emeklilik seviyelerini dikkate alabilmektedir (2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi, 2003, md. 16/4-c). Benzer olarak YUKK’ta yer alan “...*varsa ailesinin geçimini sağlayacak yeterli ve düzenli gelir kaynağına sahip olmak*” (md. 43/1-c) ifadesinden, başvuru bir aile ise (eşler ve çocuklar), gelire sahip olan eş diğer eş ve çocuklar için destekleyici (*sponsor*) olabileceği anlaşılmaktadır. Ancak çocuğun on sekiz yaşından küçük olması ve sürekli bir gelirin olmaması durumu, çocuğa süresiz bir ikamet izni verilmesi konusunu tereddütlü kılmaktadır (Koca, 2016, s. 67). Çocuk için on sekiz yaşına kadar uzun dönem ikamet izni kararının ertelenmesi gerektiği düşünülebilirse de on sekiz yaşından sonra da diğer tereddütlü hususlar ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, ailenin uzun dönem ikamet izni alarak ülkemizde sürekli yaşama iradesini ortaya koymuş olması, her durumda çocuğun da aynı saikle hareket etmesini gerektirmeyeceğinden, on sekiz yaşından sonra ergin ve bağımlı olmayan (Avrupa Konseyi, 2024, s. 36) yabancı çocuğun ailesinden ayrılabilmesi ve ayrı bir geliri yoksa ailenin gelirinden mahrum kalacağı düşünülebilmekte ve bunların başvurularının kendi özel durumları gözetilerek ayrıca değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülebilmektedir. Ancak ebeveyni uzun dönem ikamet iznine kavuşmuş bir çocuğun on sekiz yaşına kadar beklemesi ve sonrasında da gelir, sigorta gibi şartları sağlaması için bekletilmesi ve sonuçta ebeveyninden farklı bir muameleye tabi tutulması, uygulama açısından makul görülmemektedir.

2.3. Sona Erme

YUKK’un “uzun dönem ikamet izninin iptali” başlıklı 45’inci maddesinde tahdidi olarak sayılan hallerden birinin veya birkaçının bulunması halinde uzun dönem ikamet izni iptal edilmektedir. Diğer bir deyişle yabancının, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından “*ciddi tehdit*” oluşturması (YUKK, 2013, md. 45/1-a; YUKKUY, 2016, md. 42/1) veya sağlık, eğitim ve ülkesindeki zorunlu kamu hizmeti dışında bir nedenle kesintisiz bir yıldan fazla

süreyile Türkiye dışında bulunması (YUKK, 2013, md. 45/1-b; YUKKUY, 2016, md. 42/2) hallerinde uzun dönem ikamet izni sona erdirilmektedir. Hükümlerin lafzi yorumundan idarenin takdir yetkisinin bulunmadığı ve bağlı yetki kullandığı görülmektedir.

YUKK'un ilk halinde düzenlenen kısa dönem ve aile ikamet izinleri için kesinti süreleri (kısa için yüz yirmi gün; aile için yüz seksen gün) kaldırılmıştır. Uzun dönem ikamet iznindeki süre şartı ise hala korunmakta olup sağlık, eğitim ve ülkesindeki zorunlu kamu hizmeti dışında bir nedenle kesintisiz bir yıldan fazla süreyle Türkiye dışında bulunması halinde yabancıların ikamet izni iptal edilmektedir (YUKK, 2013, md. 45/1-b). İkamette kesinti sebebiyle ikamet izni iptal edilen yabancıların şartlarını sağladığı bir ikamet iznine yeniden başvurmasına engel bir düzenleme bulunmamakta (YUKK, 2013, md. 45/2) olup yeniden başvuru yapılabilmesine yönelik hususlar yönetmelikte (YUKKUY, 2016, md. 43) ayrıca düzenlenmiştir.

Uzun dönem ikamet izni, iptalinin zorlaştırılması ile diğer izinlerden görece ayrılmaktadır. Uzun dönem ikamet izninin iptal nedenlerinde Avrupa İkamet Sözleşmesinden farklı olarak "*genel ahlak*" (md. 3/3) gibi (Özkan, 2013, s. 173) muğlak bir ifadenin aranmadığı da görülmektedir. Ayrıca uzun dönem ikamet iznine geçişte tehdit oluşturmama aranırken, iptal işleminde ciddi nitelikte tehdit (Avrupa İkamet Sözleşmesi, 1955, md. 3/3) olmanın getirilmesi bu iznin iptalini zorlaştırmayı amaçlamaktadır (Asar, 2015, ss. 72-73; 2018, s. 112).

YUKK'un 45'inci maddesinin ikinci fıkrasında sadece (b) bendi kapsamında iptal durumunda yeniden uzun dönem ikamet iznine başvuruya ilişkin düzenleme bulunduğundan hareketle, (a) bendi kapsamında uzun dönem ikamet izni iptal edilen yabancıların yeniden başvuru yapamayacağı değerlendirilmektedir. Hatta kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından "*ciddi tehdit*" oluşturmaları nedeniyle izinleri iptal edilenler, YUKK'ta belirtilen diğer ikamet izni türleri için de başvuru yapamamaktadırlar (YUKKUY, 2016, md. 42/4). Bunların YUKK'un 54'üncü maddesinde aranan kamu düzeni veya güvenliği açısından tehdit olma durumunu "*ciddi tehdit*" olmakla evleviyetle sağladıkları görülmekte olup bunların sınır dışı edilmesi gerektiği açıktır.

2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifinde de uzun dönem ikamet izni sahibi yabancıların sınır dışı edilmesi konusunda YUKK'taki ile benzer güvenceler yer aldığı görülmektedir. Üye devletler, uzun dönem ikamet eden bir kişi hakkında yalnızca kamu düzeni veya güvenliği açısından fiili ve yeterince ciddi bir tehdit oluşturmaları halinde sınır dışı etme kararı alabilmektedir (2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi, 2003, md. 12/1) ve bu kararın da ekonomik saiklerle verilmemiş olması gerekmektedir (2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi, 2003, md. 12/2). Yine üye devletlerin uzun dönem ikamet eden bir kişi hakkında sınır dışı etme kararı almadan önce "*kendi topraklarındaki ikamet süresi, kişinin yaşı, kişi ve aile üyeleri açısından sonuçları, ikamet edilen ülkeyle bağlantılar veya menşe ülkeyle bağlantıların bulunmaması*" hususlarını da göz önünde bulundurması gerekmektedir (2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi, 2003, md. 12/3). YUKK'un

25'inci maddesinin de benzer gerekçelerle sadece uzun dönem değil tüm ikamet izinleri için iptal kararlarını erteleyebilme imkânı getirdiği görülmektedir. İkamet izni başvurusunun reddi, iptali veya uzatılmaması kararı yabancıya ya da yasal temsilcisine veya avukatına tebliğ edilmelidir (YUKKUY, 2016, md. 42/5).

3. Uzun Dönem İkamet İzni Sahibinin Çalışma Hakkı

3.1. Mevzuatta Uzun Dönem İkamet İzni Sahibinin Hakları

YUKK'un "uzun dönem ikamet izninin sağladığı haklar" başlıklı 44'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre "*uzun dönem ikamet izni bulunan yabancılar; askerlik yapma yükümlülüğü, seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme, muaf olarak araç ithal etme ve özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan*" yararlanmaktadırlar. Uzun dönem ikamet izni sahibi yabancıların, Türkiye'deki "*ikamet, seyahat, çalışma, yatırım, ticari faaliyet, miras, taşınır ve taşınmaz iktisabı ile ferağı*" gibi konulara yönelik işlemlerinin Türk vatandaşlarına uygulanmakta olan mevzuata göre yürütülmesi gerektiği de YUKKUY ile açıkça düzenlenmiştir (md. 41/1-ç).¹¹ YUKKUY'da sayılan hak ve yükümlülüklerin kullanılmasında özel kanunlarda Türk vatandaşı olma koşulu aranmışsa, uzun dönem ikamet iznine sahip olan kişilerin bu haklardan yararlanmayı talep edemeyeceği düzenlenmiştir (md. 41/2). Bu hükümdeki "*Türk vatandaşı olma koşulu aranmışsa*" ibaresinin, anılan hak ve yükümlülüklerin kullanılması "*sadece Türk vatandaşlarına hasredilmişse*" şeklinde anlaşılması gerektiği değerlendirilmektedir. Örnek olarak çalışma hakkı Türkiye'de sadece Türk vatandaşlarına tanınmış bir hak değildir, meslek bazında bazı kısıtlamaları¹² olsa da (genel olarak mesleği yapabilmeleri için zorunlu olan ruhsat, ehliyet, yeterlilik belgesi sahibi olmak gibi şartlar dışında; herhangi bir bildirimde bulunmaksızın veya bir makamın iznine tabi olmaksızın) vatandaşlar ve çalışma izni olan yabancılar ülkemizde çalışabilmektedirler. Hatta mavi kartlılar çalışma izni almaksızın da çalışabilmektedirler (Öztürk, 2021, s. 965). Başka bir örnek ise, YUKK'ta açıkça sınırlanmamış olmasına rağmen, sadece Türk vatandaşlarının alabileceği diplomatik pasaporta uzun dönem ikamet izni sahibi yabancıların başvuramayacakları (Asar, 2018, ss. 111-112) veya diğer mevzuatta sadece Türk vatandaşlarına hasredilmiş bir alanda çalışamayacaklarıdır.

YUKK'taki uzun dönem ikamet izni, YUKKUY'da detaylandırıldığına göre 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifiyle de uyumlu olarak çalışma hakkını içkin bir izindir ve mezkur hükümlerden anlaşıldığına göre uzun dönem ikamet izni sahibi yabancı, çalışma iznine tabi olmaksızın çalışma hakkına sahiptir (Esen, 2019, s. 267). Uzun dönem ikamet izni sahibi yabancıların Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanacakları da düzenlendiğine göre artık süresiz çalışma izni gibi isimlerle anılsa da çalışma izni veya muafiyeti almadan tıpkı Türk vatandaşları

¹¹ Literatürde "*ulusal politik düzeyde, oturma izni olan yabancıların entegrasyonu konusu İspanya'da teşvik edilmekte, İtalya'da reddedilmekte veya Türkiye'de görmezden gelinmektedir* (İçduygu, 2012, s. 6)" denilse de, YUKK ile beraber hayatımıza bu ifadeyi doğrulamayan birçok düzenlemenin girdiği görülmektedir. Örneğin uzun dönem ikamet izni sahibi olup yerleşme niyetiyle ülkemizde bulunan yabancıların vatandaş olmadan da Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanabilmesindeki amacın, uyumunun kolaylaştırılması olduğu pekâlâ söylenebilmektedir. YUKK'ta doğrudan "uyum" başlıklı bir madde de bulunmaktadır. Sonuç olarak görüşün kaleme alındığı yıl olan 2012'de YUKK'un henüz yürürlükte olmadığı; 2014 sonrası ise mezkur görüşün artık geçerli olmadığı ifade edilebilecektir.

¹² Doktorluk, mühendislik, avukatlık gibi...

gibi çalışabilmeleri gerekmektedir. Ancak bu durum, çalışmaya başlayabilmek için gerekli olan prosedürleri (sigorta, vergi kaydı ve benzeri şartları) sağlamadan çalışabilecekleri anlamına tabii ki gelmemektedir.

Uzun dönem ikamet izni sahipleri, vatandaşa haklar noktasında mavi kartlılardan sonra en yakın yabancı gruplarından biri olup izin almadan çalışamayacaklarına dair YUKK'ta özel bir kısıtlama getirilmemiştir, kanun koyucu tarafından bu hak kısıtlanmak istenseydi YUKK'ta sayılan diğer dört hak gibi çalışma hakkı da istisna olarak sayılabilirdi. Bu nedenle uzun dönem ikamet izni sahibinin çalışma hakkı kısıtlanmak isteniyorsa ayrıca ve açıkça düzenlenerek (Erkal, 2014, s. 206) YUKK içerisinde kısıtlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu haliyle sadece UİK'te sayılmış olmakla YUKK'ta hala yer alan çalışma hakkının ihmal edilemeyeceği değerlendirilmektedir.

Uzun dönem ikamet izni sahibi yabancıların bu izne geçmeyi beklemeyip başvuru hakkının doğduğu süreden üç yıl önce Türk vatandaşlığına genel usulde başvurabileceği de hatırdan çıkarılmamalıdır. Bu yabancılar farklı saiklerle vatandaşlığı tercih etmemiş olabilirler ancak bu onların mavi kartlılardan sonra vatandaşa en yakın (Koca, 2016, s. 85) grupta yer aldığı gerçeğini de değiştirmemektedir. Kaldı ki kanun koyucunun uzun dönem ikamet izni sahibi yabancıların haklarını düzenlerken mavi kartlılara ilişkin mevzuattan (Türk Vatandaşlığı Kanunu, 2009, md. 28/2) ve 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifinden büyük oranda yararlandığı görülmektedir (Asar, 2018, s. 110). Mavi kartlılar ve üçüncü dereceye kadar olan alt soylarından mavi kart sahibi olanlar veya mavi kart kütüğüne kaydı olduğunu belgeleyenler Türkiye'de çalışma izni almadan çalışabilmektedir (UİK, 2016, md. 6/4; Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği, 2022, md. 14/1). Dolayısıyla uzun dönem ikamet izni sahibi yabancıların da bu usul ile çalışabilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Son olarak uzun dönem ikamet izni sahibi (süresiz çalışma izni ve süresiz Turkuaz Kart sahibi gibi) yabancıların daimi veya mutad ikametgahı (ömürleriyle sınırlı olsa da) süresiz olarak ülkemizde olacağından, sadece istihdam değil; altyapı, sosyal yaşam, ekonomi ve sağlık konularında alınacak idari kararlarda (Castles vd., 2022, s. 425) da hesaba katılmalarının faydalı olacağı düşünülmektedir.

3.2. UİK'teki Süresiz Çalışma İzni Sahibinin Hakları

Süresiz çalışma izni olan yabancılar da aynı uzun dönem ikamet izni sahipleri gibi, özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanabilmektedir. Süresiz çalışma izni olan yabancıların seçme, seçilme ve kamu görevlerine girme hakkı ile askerlik hizmeti yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır (UİK, 2016, md. 10/4). Görülmektedir ki süresiz çalışma izni, UİK ile uzun dönem ikamet iznine alternatif olarak düzenlenmiştir ve bu izne sahip yabancı, uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanmaktadır (md. 10/4). Tam da bu sebepten böyle bir izne ihtiyaç olmadığı, sekiz yıl kanuni çalışma iznine sahip yabancıların da ülkemizde süresiz kalmak için uzun dönem ikamet iznine başvurması gerektiği

değerlendirilmekte olup ayrıca süresiz çalışma izninin neden üretildiği maalesef anlaşılamamıştır. Mevcut durumda uzun dönem ikamet izni sahibinin süresiz çalışma iznine başvurabileceğine dair getirilen hüküm bir lütuf olmadığı gibi idareye takdir hakkı verilmesiyle makul de değildir. AB’de Tek İzin ve Uzun Dönem İkamet Direktifleriyle çalışma ve ikamet izni için tek bir izin geliştirilmeye çalışılırken bizde ÜİK ile getirilen ikilik hala anlaşılamamaktadır.

Öte yandan ÜİK’in, uzun dönem ikamet izni şartlarını aramadan yabancılara süresiz çalışma izni verebilmek noktasında zaten (AB Mavi Kart benzeri) süresiz Turkuaz Kart (md. 11/2) gibi bir enstrümana sahip olduğu, süresiz Turkuaz Kart’ın da haklar konusunda süresiz çalışma iznine referans verdiği (11/4), süresiz çalışma izninin de uzun dönem ikamet iznine referans verdiği (md. 10/4) görülmekte olup süresiz çalışma izni düzenlemesinin uzun dönem ikamet izninin tekrarı olduğu ve ayrıca süresiz çalışma izni gibi bir statüye ihtiyaç olmadığı değerlendirilmektedir.

Son olarak ÜİK’in yaklaşımına göre bir yabancının süresiz olarak ikamet etme hakkı kazandığı bir ülkede çalışma hakkı olmadan ne yapmasının beklendiği de anlaşılamamaktadır. Uzun dönem ikamet izni diğer izinler gibi bir kalış amacı aramamaktadır, geçici değildir ve sadece şartları sağlamakla, uzun uğraşlar sonucu alınabilen bir izindir. Yabancı, uzun dönem ikamet iznini genel olarak bürokratik süreçlerden kurtulmak için tercih etmektedir; ancak ÜİK’e göre süreç burada bitmemekte, hatta beş yılda bir yenilenmek suretiyle daha yeni başlamaktadır. Bu düzenlemeler, göç yönetimi açısından sürdürülebilir bir idari yaklaşımı maalesef yansıtmamaktadır.

3.3. AB Düzenlemelerinde Uzun Dönem İkamete Tanınan Haklar

AB’de uzun dönem ikamet hakkı, üçüncü devlet vatandaşı yabancılardan uzun süreli ikamet etme ve çalışma hakkını tanıyan bir statüdür (Arslan & Konyalı, 2023, s. 312). 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifinde uzun dönem ikamet izni sahipleri istihdam ve serbest meslek faaliyetlerine erişim, işten çıkarma ve ücretlendirmeye ilişkin koşullar da dahil olmak üzere istihdam ve çalışma koşulları, eğitim ve mesleki eğitime erişim, sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal koruma, vergi avantajları, mal ve hizmetlere erişim, kamuya sunulan mal ve hizmetlerin tedariki ve konut edinme, sendika veya meslek örgütlerine katılım, güvenli bölgeler hariç üye devlette serbest dolaşım hususlarında vatandaşlarla eşit muameleye tabi tutulmaktadır (md. 11).

Türkiye’de de uzun dönem ikamet izni sahibi yabancının “*askerlik yapma yükümlülüğü, seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme, muaf olarak araç ithal etme ve özel kanunlardaki düzenlemeler*” hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, çalışma dahil Türk vatandaşlarına tanınan haklardan (YUKK, 2013, md. 44) yararlanabileceği görülmektedir. Uzun dönem ikamet izni sahibine verilen haklar konusunda kanun koyucunun da YUKK ve YUKKUY’da mezkur Direktifi esas aldığı ve yabancıya çalışma hakkı tanıdığı görülmektedir. Ancak ÜİK hazırlanırken kanun koyucunun bu yaklaşımdan neden ayrıldığı veya ayrılıp ayrıldığı bilinmemektedir.

3.4. Uzun Dönem İkamet İzni Sahibinin Haklarını Kısıtlama Yetkisi

YUKK'un 42'nci maddesi uyarınca uzun dönem ikamet izni bulunan yabancılara tanınan haklar, Cumhurbaşkanınca kısmen veya tamamen kısıtlanabilmektedir. Yabancıların haklarının Anayasa'ya göre kanunla sınırlanabileceği düzenlendiğinden YUKK ile uzun dönem ikamet izni sahiplerinin haklarının tamamen veya kısmen kısıtlanması yetkisinin Cumhurbaşkanına verilmesi konusunda, sınırlama yetkisinin kanun ile verilmiş olmasından ötürü "*kanunla getirilmiş olma*" koşulunun sağlandığı da ifade edilmektedir (Esen, 2019, s. 267).

İlk defa YUKK ile düzenlenen ve hakları belirlenen uzun dönem ikamet iznine ilişkin başka bir mevzuatın aleyhe düzenleme getirmesi hususu da tereddütlüdür. Bu konu UİK'in kapsamı (md. 2) içinde yer alan bir husus değildir.¹³ Bu şekilde bir sınırlama getirilecekse bunun YUKK'un sistematigi ve mevzuat hazırlama usul ve esaslarına göre yine YUKK'ta yapılması gerektiği değerlendirilmektedir. YUKK, çalışma izinlerine ilişkin düzenleme yaparken dahi çalışma izni sahiplerini ikamet izni almak gibi bürokratik bir külfetten kurtaracak şekilde lehe düzenleme yapmıştır. Bu sebeple de uzun dönem ikamet izni sahibinin çalışma hakkını genişleten düzenlemeler dışındakilerin, YUKK'un kendi sistematigi içinde kurgulanması ve yapılması gerektiği değerlendirilmektedir. Yine kanun koyucunun uzun dönem ikamet izni sahibinin çalışma hakkına yönelik spesifik bir kısıtlama getirme iradesi varsa bunu YUKK'ta daha önce sayılan dört istisnaya bir yenisini eklemek suretiyle yapmasının kanun yapma tekniğine daha uygun olacağı düşünülmektedir. Bu suretle hazırlanacak kanun taslağı yürütücü kurumun da bilgisi dahilinde olgunlaşacaktır.

Sonuç olarak uzun dönem ikamet izni YUKK'ta ilk defa düzenlediğinde sekiz yıl kesintisiz ikamet ile kazanılmasının yanında mülga Göç Politikaları Kurulu (bugün İçişleri Bakanlığı) kararı ile verilebilecek gruplar da düşünülmüştür. Uzun dönem ikamet izninin sekiz yıl ikamet şartı aranmaksızın verilebileceği gruplar içinde nitelikli yabancılar, Türk soylular, Türk diasporası, Yunan ıskatları gibi grupların olduğu Göç Politikaları Kurulunun ilk kararlarından (Göç İdaresi Başkanlığı, 2017; İstanbul Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü, t.y.; Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, 2021) çıkarılabilmektedir. Bu itibarla bu tür gruplar için bürokrasinin kolaylaştırılmasını amaçlayan ve süresiz olan uzun dönem ikamet izninin çalışma hakkını içkin olarak geliştirildiği ortada iken, sonradan bu grupları çalışma izni bürokrasisine muhatap kılmak, YUKK ile çalışma izinlerini ikamet izni sayarak gözetilen bürokraside yalınlaşma vizyonuna da uygun düşmemektedir.

3.5. Çalışma Hakkına İlişkin Hükümlerin Çatışmasının Değerlendirilmesi

Türkiye'de uzun dönem ikamet izni (doğrudan) veya en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olan yabancıların, süresiz çalışma iznine başvurabileceği, UİK ile YUKK'tan kısa bir süre sonra, YUKK ve YUKKUY'daki açık hükümlere

¹³ UİK, Türkiye'de çalışmak için başvuruda bulunan veya çalışan, bir işveren yanında mesleki eğitim görmek üzere başvuruda bulunan veya görmekte olan, staj yapmak üzere başvuruda bulunan veya staj yapan yabancılar ile Türkiye'de geçici nitelikte hizmet sunumu amacıyla bulunan sınır ötesi hizmet sunucusu yabancıları ve yabancı çalıştıran veya çalıştırmak üzere başvuruda bulunan gerçek ve tüzel kişileri kapsamaktadır. Uzun dönem ikamet izni sahipleri bu yabancılar arasında yer almamaktadır.

rağmen düzenlenmiştir (md. 10/3); ancak, yabancının başvuru şartlarını taşımasının yabancıya mutlak hak sağlamayacağı (md. 10/3) da kaydedilmiştir. Burada bir çatışma olduğu açıktır (Esen, 2019, s. 267). Çatışma hakkında ÜİK'in YUKK'a göre sonraki tarihli (Esen, 2019, s. 267) ve çalışma izni konusunda özel kanun olması nedeniyle esas alınması gerektiğini ifade eden görüşler de bulunmaktadır (Doğan, 2021, ss. 96-97).

Hukuki düzenlemeler arasında çatışma olması durumunda genel olarak “üst kanun alt kanunları ilga eder (*lex superior derogat legi inferiori*)”, “sonraki kanun önceki kanunları ilga eder (*lex posterior derogat legi priori*)”, “özel kanun genel kanunları ilga eder (*lex specialis derogat legi generali*)”, “ilga eden kanunu ilga etmek, ilga edilmiş kanuna tekrar hayat vermez (*abrogata lege abrogante non reviviscit lex abrogata*)” ve “düzenleyici işlemler, bireysel işlemlerden daima üstündür (*Actus normativus semper praevalet actui individuali*)” şeklinde yorum ilkelerine başvurulmaktadır (Gözler, 2012, ss. 97-106). Geleneksel anlayışa göre, “sonraki kanun önceki kanunları ilga eder” prensibi, hangi kanunun sonraki tarihte yürürlüğe girdiğine bakılarak uygulanır ve iki düzenleme arasında zaman farkı olmalıdır (Erkal, 2014, s. 196), ancak bu farkın ne kadarlık bir süre olması gerektiği belirtilmemiştir. Bu çalışmada iki hukuki düzenleme arasındaki zaman farkının kısa olması önemli görülmektedir, çünkü kısa zaman aralıklarında aynı düzeyde birbiriyle çelişen düzenlemeler çıkarılması durumunda *lex posterior* ilkesinin otomatik olarak uygulanması yerine, kanun koyucunun niyeti, hazırlık sürecindeki özen, düzenlemenin amacı, kapsamı, ilk düzenleme sonrası gerçekleşen önemli olaylar ile kamuoyuna yansıyan eleştiriler beraber değerlendirilerek hangi hükmün ihmal (zımnem ilga) edileceğine (Erkal, 2014, ss. 198-199; Şenel, 2023, s. 361) karar verilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.¹⁴

Bu minvalde YUKK ile ÜİK'teki mezkur düzenlemeler arasında bu çatışma ilkelerini uygulamak için yeterli bir zaman geçmediği iddia edilmektedir. Kanun koyucu 04 Nisan 2013 tarihinde YUKK'u (ret oyu olmaksızın) kabul ederek iradesini, 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi ile benzer şekilde uzun dönem ikamet izni sahibinin Türk vatandaşı gibi çalışma izni olmaksızın çalışabileceği şeklinde ortaya koymuşken; 28 Temmuz 2016 tarihinde ortada aleyhe gelişen hiçbir sebep yokken iradesini ÜİK ile değiştirdiğini düşünmek makul bulunmamaktadır. ÜİK'teki süresiz çalışma iznine başvurabileceklere uzun dönem ikamet izni sahibinin eklenmesi düzenlemesinin de, uzun dönem ikamet iznine tanınan haklar konusunda mevzuat ve literatür tam anlaşılmadan, 2024/1233 sayılı Tek İzin Direktifine¹⁵ de uygun olarak ikamet ve çalışma izinleri arasında oluşturulmaya çalışılan yalınlaştırılmış bürokratik sistem gözetilmeden, sonuç olarak gerekli dikkat ve özen gösterilmeden “*sehven*” kaleme alındığı düşünülmektedir. Bu nedenle arasında yaklaşık üç yıl olan iki kanun arasında *lex posterior* yorum ilkesinin uygulanmasının yerinde olmadığı, kanun koyucunun iradesinin bu kadar zıt yönde değişmesini gerektirir bir zaman aralığının geçmediği ve büyük bir toplumsal olay da olmadığı için ileri sürülebilmekte ve ÜİK'teki hükmün değiştirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

¹⁴ Bu değerlendirmenin istisnai alanı genişlettiği ve kısa zamandan ne anlaşılması gerektiğini açıklamadığı için hukuk devleti açısından ideal bir çözüm olmadığı düşünülmekle birlikte; olması gerekenin kanun yapılırken tüm özenin ortaya konulması ve bu tür çatışmalı hükümlere mahal verilmemesi olduğu ifade edilmelidir.

¹⁵ Bu Direktifle ilga edilen önceki Direktif de makalenin konusu yönünden benzer düzenlemeler içermektedir.

Bu mevzuat uyumsuzluğunda tereddüt oluşturan bir diğer husus olarak YUKK, ülkeye giriş ve çıkış, vize, ikamet izinleri, vatansızlar, sınır dışı etme, uluslararası koruma, geçici koruma ve uyum konularında genel kanundur. Görüleceği üzere çalışma izinleri YUKK ile düzenlenmemiştir. Bu nedenle UİK de çalışma izinleri konusunda genel kanundur, çünkü özel kanunlarda da çalışma iznine veya ön izin konularına yönelik düzenlemeler bulunmaktadır.¹⁶ YUKK ile UİK kendi düzenledikleri konularda genel kanun görünümündedir. Ancak YUKK yabancılar hukuku bakımından genel ve temel bir kanundur. YUKK aynı zamanda çalışma izinlerinin ikamet izni sayılması, çalışma izinlerinin İçişleri Bakanlığı görüşüne bağlanması, vize muafiyeti sağlanması veya çalışma izni muafiyetlerinin bazı hesaplamalarda dikkate alınmaması gibi düzenlemelere yer vererek çalışma konusunda da genel kanun gibi hareket etmektedir. Bu ve benzeri sebeplerle *lex specialis* yorum ilkesi de uzun dönem ikamet izni sahibinin hakları konusunda uygulanabilir görülmemektedir.

Çatışmaya ayrıca yorum kurallarını kullanarak yaklaşmak gerekirse, idare hukukunda uyumsuzlukların çözümünde yorum yaparken “kıyas (*argumentum a simili*)”, “aksiyle kanıt (*argumentum a contrario*)”, “evleviyet (*argumentum a fortiori*)”, “büyükten küçüğe doğru akıl yürütme (*argumentum a maiori ad minus*)” ve “küçükten büyüğe doğru akıl yürütme (*argumentum a minori ad maius*)” gibi akıl yürütme kurallarına başvurulmaktadır (Gişi, 2016, s. 219). UİK’te çalışma izni veya çalışma izni muafiyetinin YUKK’un 27’nci maddesi uyarınca ikamet izni yerine geçtiği, ancak YUKK’ta tanımlanan mülteci ya da ikincil koruma statüsü dışındaki yabancıların herhangi bir nedenle ikamet izni olmasının yabancıya çalışma hakkı vermeyeceği düzenlenmiş olup burada hukuki yorumda kullanılan evleviyet ilkesinin ihmal edildiği görülmektedir. YUKK’a göre uzun dönem ikamet izni sahibi yabancı en fazla hakka sahip ve kanun sistematüğinde diğer statülerin de ulaşması beklenen izindir. 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifinde de uzun dönem ikamet izni verilen yabancıların çalışma hakkı açıkça düzenlenmiş, üye devletlere sadece vatandaşlarına veya birlik vatandaşlarına hasredilmiş faaliyetler konusunda sınırlama yetkisi verilmiş ve mülteci veya uluslararası koruma bekleyenler bu iznin kapsamı dışında bırakılmıştır. Uluslararası koruma hukukuna görece yeni giren ikincil koruma gibi bir statüye UİK’te çalışma izni almaksızın çalışma hakkı verilmesi ve uzun dönem ikamet izni sahibinin bu haktan mahrum bırakılması, uzun dönem ikamet izninin mahiyetinin anlaşılmadığını göstermektedir. Eğer mülteci ve ikincil koruma statü sahibi yabancılar çalışma izni almadan çalışma hakkına sahip ise uzun dönem ikamet izni sahibi yabancı evleviyetle bu hakka sahip olmalıdır.

¹⁶ Serbest bölgelerde çalışacaklar, yabancı öğretim üyeleri gibi farklı mevzuatta düzenlenen ve ön izne tabi tutulan çalışma izinleri için UİK genel kanun sayılmaktadır.

Sonuç

Düzenli göçün en önemli enstrümanı olan ikamet izinlerinin, çalışma hakkı dahil tüm yönleriyle detaylı olarak düzenlenmesinin, vize, çalışma izni, vatansızlık, uluslararası koruma, sınır dışı etme, geri kabul veya iskân gibi diğer göç işlemlerinin de hukuki düzlemde ikamet iznine göre hizalanmasını sağlayacağı ve bunun da göç yönetiminde hem uygulayıcılar hem de yabancılar için hukuki belirliliği artıracığı düşünülmektedir. Bu noktada ikamet izinleri arasında hedef statü olan uzun dönem ikamet izninin tanıdığı hak ve yükümlülüklerin belirlenmesi de hukuki belirliliğin sağlanması adına önem arz etmektedir.

Uzun dönem ikamet izni sahipleri, vatandaşa haklar noktasında mavi kartlılardan (benzer olarak da 2527 sayılı Kanun kapsamındakilerden) sonra en yakın yabancı gruplarından biri olup izin almadan çalışamayacaklarına dair YUKK'ta özel bir kısıtlama getirilmemiştir. Kanun koyucu tarafından çalışma hakkı kısıtlanmak istenseydi yöntem olarak YUKK'ta sayılan diğer dört hak gibi çalışma hakkının da istisna olarak sayılması gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle uzun dönem ikamet izni sahibinin çalışma hakkı kısıtlanmak isteniyorsa ayrıca ve açıkça düzenlenerek YUKK içerisinde kısıtlanması gerekmektedir. Bu haliyle sadece ÜİK'te sayılmış olmakla YUKK'ta hala yer alan çalışma hakkının ihmal edilemeyeceği değerlendirilmektedir.

Bir diğer husus da ikincil koruma statüsüne verilen çalışma izni almaksızın çalışma hakkının evleviyetle uzun dönem ikamet izni sahibine de verilmesi gerektiğidir. Ayrıca ÜİK'teki sonraki tarihli düzenlemelerin uzun dönem ikamet izninin mahiyeti anlaşılmadan sehven kaleme alındığı, bu haliyle de 2024/1233 sayılı Tek İzin ve 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktiflerine de uygun olarak ikamet ve çalışma izinleri arasında oluşturulmaya çalışılan yalınlaştırılmış bürokrasi anlayışından uzaklaşıldığı görülmektedir.

Çalışma izninin, çalışma hakkını içkin bir ikamet izni olduğu, hak ve yükümlülükler noktasında referansını ikamet izinlerinden aldığı, istihdama yönelik araştırma dışında tüm şartların ikamet izinleri ile ortak olduğu düşünüldüğünde, ayrıca bir çalışma izni veya muafiyetine ülkemizde ihtiyaç olmadığı; yabancıların sadece istihdam odaklı bir araştırma sonucunda “*çalışabilir*” şerhi düşülen ikamet izinleri ile çalışma amaçlı ikametlerini devam ettirebilecekleri düşünülmektedir. Bu sayede var olan ikamet izninin kapsamının çalışma amaçlı genişletilebileceği, GİB'in tüm illere yaygın taşra teşkilatına yeni bir görev tanımlanarak çalışma izninin daha erişilebilir kılınacağı ve çalışma izinleri sürecinin de 2024/1233 sayılı Tek İzin Direktifinde ortaya konulan eğilime uygun olarak yalınlaştırılabilmesi öneri olarak sunulmaktadır.

Öte yandan kanun koyucunun 04 Nisan 2013 tarihinde YUKK'ü (ret oyu olmaksızın, neredeyse oy birliğiyle) kabul ederek iradesini, 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi ile benzer şekilde uzun dönem ikamet izni sahibinin Türk vatandaşı gibi çalışma izni olmaksızın çalışabileceği şeklinde ortaya koymuşken; 28 Temmuz 2016 tarihinde ortada aleyhe gelişen hiçbir sebep yokken iradesini ÜİK ile değiştirdiğini düşünmek

makul bulunmamaktadır. Bu sebeple kısa zaman aralıklarında aynı düzeyde birbiriyle çelişen düzenlemeler çıkarılması durumunda *lex posterior* ilkesinin otomatik olarak uygulanması yerine; kanun koyucunun niyeti, hazırlık sürecindeki özen, düzenlemenin amacı, kapsamı, ilk düzenleme sonrası gerçekleşen önemli olaylar ile kamuoyuna yansıyan eleştiriler beraber değerlendirilerek UİK'teki hükmün değiştirilmesi veya ihmal (zımnen ilga) edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sonuç olarak YUKK uyarınca uzun dönem ikamet izni sahibinin, ayrıca süresiz çalışma izni veya muafiyeti almak gibi ek prosedürlere tabi olmadan (Türk vatandaşlarına hasredilmiş işler hariç) Türk vatandaşları gibi çalışma hakkını kullanabilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Extended Summary

Among the groups of foreigners who possess rights closest to those of citizens in Turkish migration law are the holders of long-term residence permits. The long-term residence permit is the most demanding residence permit in terms of application requirements and is granted indefinitely to foreigners who have resided in the country uninterruptedly for eight years or who meet the conditions determined by the Ministry of Interior. Even the fulfilment of all conditions does not provide an absolute right for the foreigner to obtain a long-term residence permit.

According to the Law on Foreigners and International Protection (LFIP) No. 6458 of 4 April 2013, which is the general law of migration, the group of foreigners who may obtain a long-term residence permit enjoys all rights, including the right to work, except for four rights granted exclusively to citizens. However, the subsequent Law No. 6735 on the International Labour Force (ILFL) of 28 July 2016 made the exercise of the right to work, which had been granted to long-term residence permit holders under the LFIP, conditional upon obtaining an permanent work permit. Moreover, the ILFL, which later introduced the permanent work permit into the legislation, refers to the long-term residence permit for the rights and conditions of this permit. This situation creates an inconsistency between the two laws, adversely affecting the right to equal treatment, the legal certainty of foreigners, and the holistic approach to migration management in Turkish migration law.

For this reason, this article seeks to demonstrate, by also referring to the principles of legal interpretation within the framework of foreigners law, that long-term residence permit holders should be able to enjoy equal treatment with citizens in respect of all rights except for the four exceptions listed in the LFIP, and that they do not need an additional work permit or document since their right to work is not explicitly restricted.

For the research, desk-based research methods such as the examination of relevant national and international legislation, literature, informative institutional websites, statistics, and relevant practices were used. The inability to access regulatory administrative acts and detailed statistics on long-term residence permits constituted the limitations of the research.

As a result, it has been concluded that, in accordance with the EU Single Permit Directive (2024/1233), the work permit should be incorporated within the residence permit to achieve a single permit; that the right to work of long-term residence permit holders should be explicitly listed and, if necessary, restricted like other rights under the LFIP; that the right to work granted to beneficiaries of subsidiary protection should, *a fortiori*, be recognised for long-term residence permit holders; that the principle of *lex posterior* cannot be applied due to the relatively short time interval between the LFIP and the ILFL; and that, similar to the Long-Term Residence Directive (2003/109/EC), long-term residence permit holders should enjoy equal treatment with citizens in exercising their right to work under the LFIP.

Kaynakça

- 2003/109/EC sayılı Uzun Dönem İkamet Direktifi (2003). RG: 23.01.2004-L016. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/109/oj/eng>
- 2021/1883 sayılı AB Mavi Kart Direktifi (2021). RG: 28.10.2021-L382/1. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2021/1883/oj/eng>
- 2024/1233 sayılı Tek İzin Direktifi (2024). RG: 30.04.2024-L. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1233/oj/eng>
- Akyıldız, İ. E. (2025). Beyin göçü politikaları: dünya'dan ve Türkiye'den örnekler. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1), 326-361. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1531641>
- Arslan, Ş., & Konyalı, G. (2023). Avrupa birliği mavi kart direktifi: üçüncü devlet vatandaşlarının yüksek nitelikli istihdam amacıyla giriş ve ikamet koşullarına ilişkin 2021/1883 sayılı direktifin değerlendirilmesi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 22(2), 291-321. <https://doi.org/10.32450/aacd.1339788>
- Asar, A. (2015). *Göç yönetimi: Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu sonrası Türkiye'de yeni dönem*. Pelin Ofset.
- Asar, A. (2018). *Yabancılar hukuku*. Seçkin Yayıncılık.
- Avrupa İkamet Sözleşmesi (1955). RG: 17.09.1989-20285.
- Avrupa Konseyi. (2024). *Türkiye'de göç bağlamında çocuklar için vesayet sistemine dair değerlendirme raporu*. <https://rm.coe.int/turkiyede-goc-baglam-nda-cocuklar-icin-vesayet-sistemine-dair-degerlen/1680b2b192>
- Aybay, R., & Dardağan Kibar, E. (2010). *Yabancılar hukuku*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aygün, M. (2018). Vatandaş veya imtiyazlı yabancı olma yönünde kabul edilen düzenlemelere sığınmacılar açısından eleştirel bir bakış: uzun dönem ikamet izni, turkuaz kart sahipliği ve vatandaşlık hakkı çerçevesinde. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(2), 167-194.
- Castles, S., Miller, M. J., & de Haas, H. (2022). *Göçler çağı: modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. GAV Perspektif Yayınları.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (t.y.). *E-Muafiyet yabancı uyruklu mevsimlik işçiler*. 06 Mart 2025. <https://yuminet.csgb.gov.tr>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2022). *E-izin başvuru sistemi*. <https://www.calismaizni.gov.tr>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2024a). *2023 yılı yabancı çalışma izin istatistikleri*. <https://www.csgb.gov.tr/%C4%B1statistikler/calisma-hayati-%C4%B1statistikleri/resmi-%C4%B1statistik-programi/calisma-hayati-%C4%B1statistikleri/>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2024b). *Çalışma izni muafiyeti başvuru sistemi*. E-MUAFİYET. <https://emuafiyet.csgb.gov.tr>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2024c). *Yabancılar düzenlenenen belgeler*. <https://www.csgb.gov.tr/uigm/genel-bilgi/yabancilara-duzenlenen-belgeler/>

- Çelikel, A., & Öztekin Gelgel, G. (2022). *Yabancılar hukuku*. Beta Basım Yayım.
- Değerli Kağıtlar Kanunu, 210 (1963). RG: 28.02.1963-11343.
- Doğan, V. (2021). *Türk yabancılar hukuku*. Savaş Yayınevi.
- Ercal, A. (2014). İdarenin hukuk kurallarını üst normlara uygunluk bakımından kontrol etme ve kuralı uygulamayı ihmal etme yetkisi. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), 183-215.
- Esen, E. (2019). *Türk hukukunda yabancıların ikamet izinleri*. Beta Basım Yayım.
- Gişi, M. B. (2016). İdare hukukunda yorum ve idari uyumsuzlukların çözümünde ve yorumlanmasında hukuk devleti ilkesinin yeri ve önemi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 215-232.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2017, Ağustos 21). *GPK sonrası uzun dönem ikamet izni duyurusu*. <https://www.goc.gov.tr/uzun-donem-ikamet-izni>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2019). *Türkiye’de yaşam rehberi*. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/y-reh/Tu%CC%88rkiyede-Yas%CC%A7am-Rehberi.pdf#page=39.36>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). *Göç İdaresi Başkanlığı 2022 yılı faaliyet raporu*. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/2023-Mayis-/2022-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2025a). *e-İkamet uygulaması*. <https://e-ikamet.goc.gov.tr>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2025b). *GİB internet sitesi*. <https://www.goc.gov.tr>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2025c). *Göç randevu*. <https://randevu.goc.gov.tr>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2025d, Ekim 14). *İkamet İzinleri İstatistikleri*. <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>
- Gözler, K. (2012). *Yorum ilkeleri*. [Konferans Sunumu] Anayasa hukukunda yorum ve norm somutlaşması. *Türkiye Barolar Birliği Yayınları* 236, 15-119. <https://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/468.pdf>
- Harçlar Kanunu, 492 (1964). RG: 17.07.1964-11756.
- İçduygu, A. (Ed.). (2012). *Kentler ve göç: Türkiye, İtalya, İspanya örnekleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İstanbul Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü. (t.y.). *Kırım Tatar Türkleri için uzun dönem ikamet izni duyurusu*. <https://istanbul.goc.gov.tr/kirim-tatar-turkleri-icin-uzun-donem-ikamet-izni-duyurusu>
- Kale Yazılım. (2019). *GöçNet projesi*. Projeleri. <https://kaleyazilim.com.tr/projelerimiz>
- Kavlak, B. (2019). Uluslararası işgücü kanunu ile getirilen bir yenilik: turkuaz kart. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2, 337-362. <https://doi.org/10.33432/ybuhukuk.541924>
- Koca, S. Ç. (2016). Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu uyarınca yabancıların Türkiye’de ikameti ve uzun dönem ikamet iznine ilişkin değerlendirmeler. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 43-88.
- Özkan, I. (2013). *Göç, iltica ve sığınma hukuku*. Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, N. (2021). Mavi kart hamillerinin Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanacağına ilişkin düzenlemeye eleştirel bir bakış. *Public and Private International Law Bulletin*, 41(2), 955-978.
- Perruchoud, R., & Redpath, J. (Ed.). (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü* (2. bs). Uluslararası Göç Örgütü.

- Sayıştay Başkanlığı. (2019). *Sayıştay'ın GöçNet projesi bilişim sistemleri denetimi*. <https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/XI3g485gKO-gocnet-projesi-bilisim-sistemleri-denetimi-ozeti-2019>
- Soylu, A. (2017a). *e-İkamet ile yapılan ikamet izni başvurusunun kullanıcı gözüyle incelenmesi* [Dönem Projesi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü].
- Soylu, A. (2017b). *Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu kapsamında ikamet izinleri* [Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi]. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
- Soylu, A. (2025). Türkiye'de ikamet izni harçları: Hukuki çerçeve, uygulama esasları ve sona erme hallerinde iade. *Journal of Migration and Political Studies*, 3(2), 145-169. <https://doi.org/10.69510/mipos.1681123>
- Soylu, T. (2017). *Kamu yönetiminde çağrı merkezlerinin rolü: göç yönetiminde Yabancılar İletişim Merkez (YİMER 157) örneği* [Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi]. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
- Şenel, L. (2023). Hak ve özgürlüklerin çatışması. *Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 347-379.
- Türk Dil Kurumu Başkanlığı. (2022). *TDK güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr>
- Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu veya Özel Kurum, Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilirmelerine Dair Kanun, 2527 (1981). RG: 29.09.1981-17473.
- Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu veya Özel Kurum, Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilirmelerine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik (1983). 2527 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği. RG: 14.01.1983-17928.
- Türk Vatandaşlığı Kanunu, 5901 (2009). RG: 12.06.2009-27256.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2004). *Göç yönetiminin esasları politika makamları ve uygulayıcılar için bir rehber-2*. Uluslararası Göç Örgütü.
- Uluslararası İşgücü Kanunu, 6735 (2016). UİK. RG: 13.08.2016-29800.
- Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliği (2022). RG: 02.02.2022-31738.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 6458 (2013). YUKK. RG: 11.04.2013-28615.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (2016). YUKKUY. RG: 17.03.2016-29656.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. (2021, Ağustos 20). *Uzun dönem ikamet izni başvuruları yeniden başladı*. <https://ytb.gov.tr/haberler/uzun-donem-ikamet-izni-basvurulari-yeniden-basladi>
- Yükseköğretim Kanunu, 2547 (1981). RG: 06.11.1981-17506.